

Dariusz Matelski*

Miejsce Białorusi i Białorusinów w programie Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej

Republika Białoruś – w przeciwieństwie do trzech państw nadbałtyckich: Litwy, Łotwy i Estonii oraz częściowo Ukrainy – nie przeszła przemian demokratycznych po rozpadzie w 1991 r. Związku Radzieckiego¹. Choć tendencje okcydentalne na tym obszarze zauważyć można było już u progu czasów nowożytnych, gdy był on częścią Rzeczypospolitej Obojga Narodów, jednak II Rzeczypospolita uczyniła wiele, aby powstrzymać tendencje narodowe i państwowe Białorusinów, traktując ich jako „masę etnograficzną” (tzw. tutejsi), a nie naród².

III Rzeczypospolita próbowała nawiązać stosunki dyplomatyczne z Republiką Białoruś już w październiku 1990 r. (a więc jeszcze w czasach ZSRR), gdy w Mińsku gościł polski minister spraw zagranicznych prof. Krzysztof Skubi-

* Prof. dr hab. Dariusz Matelski, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu.

¹ Zob. K. Fedorowicz, *Ukraina w polskiej polityce wschodniej w latach 1989–1999*, Poznań 2004; Idem, *Europejskie dylematy Białorusi – polityczna gra czy iluzja?*, Lublin 2010; Idem, *Polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi w latach 1989–2010*, Poznań 2011; H. Chałupczak, E. Michalik (red.), *Polska – Białoruś. Problemy sąsiedztwa*, Lublin 2005; M. McCauley, *Narodziny i upadek Związku Radzieckiego*, Warszawa 2010; A. Kantorowicz (red.), *Białoruś między Unią Europejską a Rosją*, Warszawa 2012.

² Zob. D. Matelski, *Stereotyp „zapadnika” w świadomości Białorusinów w latach Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] M. Gnatowski, D. Boćkowski (red.), *Polacy – Żydzi – Białorusini – Litwini na północno-wschodnich ziemiach Polski a władza radziecka (1939–1944). W kręgu mitów i stereotypów*, Białystok 2005, s. 105–128; Idem, *Okcydentalizm w świadomości Białorusinów w latach Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] J. Jurkiewicz (red.), *Białorusini – historia i kultura*, Szreniawa 2010, s. 151–170; M. Kurkiewicz, *Sprawy białoruskie w polityce rządu Władysława Grabskiego*, Warszawa 2005.

szewski (1926–2010)³, który prowadził rozmowy z szefem białoruskiej dyplomacji Piotrem Krauczanką (biał. Пётр Краўчанка, ur. 1950). Na zakończenie wizyty strona białoruska odmówiła jednak podpisania deklaracji politycznej dotyczącej wzajemnych stosunków⁴, zamiast której sformułowano jedynie lakoniczny komunikat o umacnianiu wzajemnych kontaktów⁵. Kością niezgody było uznanie przez Mińsk Białostoczczyzny jako „ziemi etnicznie białoruskiej”⁶.

Białoruś ogłosiła deklarację niepodległości 25 sierpnia 1991 r., a sześć dni później – 31 sierpnia 1991 r. ogłoszenie przez Mińsk niepodległości z radością powitał Sejm RP. W dniach 10–11 października tegoż roku wizytę w Warszawie złożyła delegacja białoruskiego rządu na czele z premierem Wiaczesławem (Mieczysławem) Kiebiczem (biał. Вячаслаў Францавіч Кебіч, ur. 1936). Podpisano deklarację o dobrym sąsiedztwie, wzajemnym zrozumieniu i współpracy⁷. Oficjalne uznanie Republiki Białoruś przez Warszawę nastąpiło 27 grudnia 1991 r. Uregulowano także kwestie graniczne. Polska była jednym z pierwszych państw uznających suwerenność i niepodległość Białorusi⁸. W dniu 23 czerwca 1992 r. w Warszawie podpisano traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy⁹.

³ Zob. K. Skubiszewski, *Polityka zagraniczna i odzyskanie niepodległości. Przemówienia, oświadczenia, wywiady 1989–1993*, Warszawa 1997; M. Menkiszak, M. A. Piotrowski, *Polityka zagraniczna RP 1989–2002*, Warszawa 2002.

⁴ M. Menkiszak, M. A. Piotrowski, *Polska polityka wschodnia*, [w:] R. Kuźniar i K. Szczepanik (red.), *Polityka zagraniczna RP 1989–2002*, Warszawa 2002, s. 223–224. Zob. M. Zamarlik (red.), *Wymiar wschodni Unii Europejskiej*, Kraków 2004. *Jednym z czynników fiaska wizyty ministra Skubiszewskiego w Mińsku – pisał Krzysztof Fedorowicz – mogła być dość duża niechęć ówczesnych władz Białorusi [recte: Białoruskiej SRR – przyp. autora] do usamodzielniania się od moskiewskiego centrum. Spośród europejskich republik ZSRR Białoruś w roku 1990 była prawdopodobnie najmniej zainteresowana uzyskaniem niepodległości. Silnie zsowietyzowana, bez większych tradycji niezależnej państwowości, radziecka Białoruś nie była jeszcze gotowa do podejmowania suwerennych decyzji na szczeblu międzynarodowym [podkreśl. autora]. K. Fedorowicz, Białoruś i Białorusini w polskiej polityce wschodniej*, [w:] J. Jurkiewicz (red.), *Białorusini – historia i kultura...*, op. cit., s. 194, przyp. 5.

⁵ „Polska w Europie” 1991, z. 4, s. 63; K. Fedorowicz, *Białoruś i Białorusini...*, op. cit., s. 193, *passim*. Zob. T. Kapuśniak, K. Fedorowicz, M. Gołoś (red.), *Białoruś, Mołdawia i Ukraina wobec wyzwań współczesnego świata*, Lublin 2009.

⁶ S. R. Burant, *Problematyka wschodnia. Studium porównawcze stosunków Polski z Litwą, Białorusią i Ukrainą*, „Studia i Materiały PISM” 1993, s. 16–17; Zob. Idem, *Poland, Ukraine, and the idea of strategic partnership*, Pittsburgh 1999.

⁷ J. Sobczak, *Stosunki Polski z Białorusią*, [w:] C. Mojsiejewicz (red.), *Polska i jej sąsiedzi (1989–1993)*, Poznań – Toruń 1994, s. 32–33.

⁸ M. Kępka, *Stosunki polsko-białoruskie*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” za rok 1991, Warszawa 1992, s. 77–78.

⁹ J. Kukulka, *Traktaty sąsiedzkie Polski odrodzonej*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1998, s. 236–238; D. Matelski, *Losy polskich dóbr kultury w Rosji i ZSRR*, Poznań 2003, s. 242–243.

Podjęto współpracę w zakresie ochrony wspólnego dziedzictwa kulturowego¹⁰. Oceniając współdziałanie polsko-białoruskie w tej dziedzinie w latach 1992–1995, Tadeusz Polak (1927–2001) – Pełnomocnik Rządu RP ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą stwierdził: *Dobrze układa się współpraca z Białorusią: pomagamy w ratowaniu zamku w Krewie i Nowogródku, szlaku mickiewiczowskiego. W Nieświeżu powołaliśmy wspólnie Akademię Nieświeską, szkolimy tam służby konserwatorskie. Ratujemy. Ale (...) województwo nowogródzkie miało ponad 400 dworców. A dziś zostało kilkanaście*¹¹.

Polska uznała także proces demokratyzacji Białorusi za ważny element swojego bezpieczeństwa na wschodnich granicach¹². Liczono, że będzie to państwo buforowe, oddzielające Polskę od Rosji¹³. Zwracano jednak uwagę na brak reform gospodarczych w kierunku wolnorynkowym¹⁴. Ze względu na politykę polonizacyjną uprawianą przez polskich księży rzymskokatolickich utrwalił się negatywny stereotyp (jak w czasach II RP) Polaka walczącego z białoruską świadomością narodową¹⁵.

¹⁰ Przez dziedzictwo kultury rozumiem zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi uznawanymi za podstawę ochrony prawnej dla dobra konkretnego społeczeństwa, jego rozwoju oraz dla przekazania ich następnym pokoleniom, z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe, artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd, a także upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej. J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury. Teorie. Dylematy restytucji*, „Przegląd Wschodni” 2002, t. VIII, z. 2 (30), s. 60; Idem, *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna*, t. I–II, Kraków 2001. Zob. także: A. Przyborowska-Klimczak, *Pojęcie „dziedzictwa kulturalnego” w prawie międzynarodowym*, „Sprawy Międzynarodowe” 1990, nr 4, s. 101–114; D. Matelski, *Problemy restytucji polskich dóbr kultury od czasów nowożytnych do współczesnych*, Poznań 2003; Idem, *Grabież i restytucja polskich dóbr kultury od czasów nowożytnych do współczesnych*, t. I–II, Kraków 2006.

¹¹ J. Wilczak, *Wciąż szukamy. Rozmowa z prof. Tadeuszem Polakiem, wiceministrem kultury i sztuki, pełnomocnikiem ds. polskiego dziedzictwa kulturalnego za granicą*, „Polityka” nr 50 (2015), 16 grudnia 1995, s. 53; Zob. obszernie: T. Polak, *Zamki na Kresach. Białoruś, Litwa, Ukraina*, Warszawa 1997; G. Rąkowski, *Ilustrowany przewodnik po zabytkach kultury na Białorusi*, Warszawa 1997.

¹² K. Skubiszewski, *Polityka zagraniczna...*, op. cit., s. 330–331. Zob. Z. Najder, *Białoruś a Polska*, „Arcana” 1995, nr 4, s. 46–49.

¹³ Zob. M. M. Balmaceda, *Pomost, bufor czy próżnia? Państwa byłego ZSRR a stosunki rosyjsko-środkowoeuropejskie*, „Studia Polityczne” 1996, nr 6, s. 31, *passim*; Zob. M. M. Balmaceda, J. I. Clem, L. L. Tarlow (ed.), *Independent Belarus – domestic determinations, regional dynamics and implications for the West*, Cambridge 2002.

¹⁴ K. Fedorowicz, *Białoruś i Białorusini...*, op. cit., s. 197.

¹⁵ S. Bieleń, *Kierunki polityki wschodniej Trzeciej Rzeczypospolitej*, [w:] S. Bieleń (red.), *Patrząc na Wschód. Z problematyki polityki wschodniej Trzeciej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1997, s. 35–36.

Nawet po dojściu do władzy w 1994 r. Aleksandra Łukaszenki (biał. Аляксандр Рыгоравіч Лукашэнка, ur. 1954) jako prezydenta Białorusi (a zerchnięciu na margines życia politycznego Stanisława Szuszkiewicza, zwolennika niezależności Białorusi od Rosji), gdy polityczne kontakty polsko-białoruskie uległy ochłodzeniu, to współpraca archiwistów, bibliotekarzy i muzealników obu krajów była nadal aktywna¹⁶ i badacze białoruscy licznie uczestniczyli we wszystkich organizowanych konferencjach, regularnie odwiedzając Polskę i dzieląc się z polskimi uczonymi swoimi postęпами w badaniach naukowych¹⁷. Jednak międzypaństwowe rozmowy restytucyjne utknęły w martwym punkcie¹⁸. Na mocy wcześniejszych porozumień powołano w 1997 r. Komisję Konsultacyjną Polsko-Białoruską ds. Dziedzictwa Kulturalnego, której przewodniczącym został prof. Andrzej Ciechanowiecki (ur. 1924)¹⁹. Na czele delegacji polskiej stanął Stanisław Żurowski (Pełnomocnik Rządu RP ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą), a białoruskiej – Dmitryj S. Bubnowski (Pełnomocnik Rządu Republiki Białoruś, Przewodniczący Państwowej Inspekcji ds. Ochrony Dziedzictwa Kulturalnego)²⁰. Na tym się jednak skończyło²¹.

¹⁶ Zbliżenie polsko-białoruskie na płaszczyźnie kulturalnej zapowiedział polski minister spraw zagranicznych Andrzej Olechowski. Zob. A. Olechowski, *Główne elementy polskiej polityki wschodniej. Wystąpienie na posiedzeniu Komisji Spraw Zagranicznych Senatu RP 17 lutego 1994 roku*, „Polska w Europie” 1994, z. 14, s. 8–10.

¹⁷ Zob. D. Matelski, *Restytucja poloników z Białorusi, Ukrainy i Litwy za [czasów] Trzeciej Rzeczypospolitej*, „Studia Podlaskie”, tom XII, Białystok 2002, s. 127–171; Idem, *Rola dziennikarstwa Trzeciej Rzeczypospolitej w ukazywaniu zabiegów o restytucję dziedzictwa kultury polskiej utraconego do 1945 r. (Rewindykacje z Rosji, Białorusi, Ukrainy i Litwy)*, [w:] M. Palczewski, M. Worsowicz (red.), *NEWS i dziennikarstwo śledcze wobec wyzwań XXI wieku*, Łódź 2010, s. 201–228.

¹⁸ Zob. D. Matelski, *Restytucja dóbr kultury w układach Polski z sąsiadami XX wieku*, [w:] *Archiwistyka oraz problemy historii Polski, Polonii i dyplomacji XX wieku. Księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Edwardowi Kołodziejowi w 70. rocznicę urodzin*, J. Łosowski (red.), Lublin 2011, s. 65–97.

¹⁹ Zob. J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski...*, op. cit., t. II, s. 438.

²⁰ W skład Komisji ze strony polskiej weszli: dr Tadeusz Bernatowicz (Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego, ur. 1956), dr Andrzej Biernat (Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, ur. 1949), dr Zoja Jaroszewicz-Pieresławcew (Zakład Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, ur. 1954), dr Maria Kałamajska-Saeed (Instytut Sztuki PAN, ur. 1941) i dr Andrzej Michałowski (Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu, ur. 1934); Zob. J. Miler, *Współpraca Biura Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą z Białorusią, Litwą i Ukrainą*, „Przegląd Wschodni” 1999, t. VI, z. 1 (21), s. 27–28, 30; J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski...*, op. cit., t. II, s. 438.

²¹ Jak pisał współczesny polski negocjator w sprawie restytucji dóbr kultury z Białorusią: *W Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym w Mińsku przechowywane są poważne ilości ksiąg sądowych wytworzonych na obecnym terytorium Polski w okresie XIV–XVIII w. (ziemskie księgi lubelskie, chełmskie, drohicke, krasnostawskie, supraskie i tzw. zamojskie), księgi grodz-*

Uniwersytet Warszawski poprzez Sekcję Wschodnią Koła Naukowego Studentów Historii Sztuki pod kierunkiem dr Marii Kałamajskiej-Saeed rozpoczął – bez udziału strony białoruskiej – inwentaryzację zabytków na terytorium Białorusi²², a Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą sfinansowało prace konserwatorsko-budowlane. Jak konstatawał Tadeusz Polak: ***Powstało nowe pojęcie konserwatorskie: ochrona przez inwentaryzację*** [podkreśl. autora]²³.

Wejście Polski do NATO (12 marca 1999 r.) i Unii Europejskiej (1 maja 2004 r.) spowodowało, iż działania władz w Warszawie stały się elementem polityki obydwu struktur międzynarodowych związanych z Europą Zachodnią i Stanami Zjednoczonymi²⁴. Białoruś zaś zaczęła zbliżać się coraz bardziej do Rosji, co ochłodziło stosunki z Warszawą²⁵. Już w 1994 r. Mińsk zgłosił akces do Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym Państw WNP, a 2 kwietnia 1996 r. podpisana została umowa o stowarzyszeniu Rosji i Białorusi. 2 kwietnia 1997 powstał Związek Białorusi i Rosji (ZBiR) następnie przekształcony 26 stycznia 2000 r. w Państwo Związkowe Rosji i Białorusi (ros. Союзное государство России и Беларуси)²⁶.

kie (drohickie, lubelskie, chełmskie, łukawskie, tzw. zamojskie) i pewne ilości akt miast (Lublina i Zamościa). Znajdują się tam także akta Drohickiej Komisji Cywilno-Wojskowej, magistratu miast Bielska i Brańska oraz Sądu Kapturowego Ziemi Bielskiej. Także w zbiorach Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego w Grodnie i w Państwowym Archiwum Obwodowym w Grodnie przechowywane są poważne ilości archiwaliów polskich, w tym akt władz szczebla powiatowego (Białystok, Bielsk, Sokółka i Drohiczyn) i wojewódzkiego z XIX i XX wieku. W. Stępnia, *Archiwalia polskie w zbiorach państw obcych*, [w:] D. Lipińska-Nałęcz (red.), *Archiwalia polskie wobec wyzwania XXI wieku. Pamiętnik III Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich. Toruń 2–4 wrzesień 1997*, t. I, Radom 1997, s. 49–60.

²² J. Szymański, *Działalność Biura Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą*, „Cenne – Bezценne – Utracone”, nr 3 (9), czerwiec 1998, s. 27; D. Matelski, *Losy polskich dóbr kultury w Rosji i ZSRR...*, op. cit., s. 206.

²³ J. Wilczak, *Wciąż szukamy...*, op. cit. Zob. także: R. Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. I–XI, Wrocław 1991–1997; J. Szymański, *Działalność Biura Pełnomocnika Rządu...*, op. cit., s. 3.

²⁴ Zob. R. Kuźniar, *Droga do wolności. Polityka zagraniczna Trzeciej Rzeczypospolitej*, Warszawa 2008.

²⁵ W. Karbalewicz, *Relacje białorusko-polskie w kontekście rozszerzenia NATO*, „Euroazja OSW” 1997, nr 1, s. 117–118; Idem, *Путь Лукашенко к власти*, [w:] *Белоруссия и Россия – общества и государства*, Mińsk 1998; Por. H. Chałupczak, E. Michalik (red.), *Polska – Białoruś. Problemy sąsiedztwa*, Lublin 2005; K. Malak, *Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Białorusi*, Warszawa 2003. Zob. J. P. Gieorgica, *Białoruś – między Polską a Rosją – konflikt czy dialog?*, [w:] A. Kantorowicz (red.), *Białoruś między Unią Europejską a Rosją...*, op. cit., s. 5–18.

²⁶ Państwo Związkowe Rosji i Białorusi kierowane jest przez: sekretarza stanu Pawła Borodina (Rosja), przewodniczącego Rady Najwyższej Rady Państwowej Aleksandra Łukaszenkę (Białoruś) i prezesa Rady Ministrów Władimira Putina (Rosja), <http://www.belrus.ru/> (dostęp: 15.09.2012).

Brak demokratycznych standardów w polityce wewnętrznej władz Białorusi spowodował w 2002 r. nałożenie na jej władze sankcji przez USA i 14 państw Unii Europejskiej (z wyjątkiem Portugalii), polegające na zakazie wjazdu najwyższych przedstawicieli władz w Mińsku do tychże państw. Władze polskie, starając się utrzymać kontakty sąsiedzkie, nie wprowadziły sankcji²⁷, co spotkało się z pozytywnym przyjęciem w Mińsku. Umożliwiło to w roku 2003 odsłonięcie pomnika Adama Mickiewicza w Mińsku przez marszałka senatu Longina Pastusiaka oraz przeprowadzenie z udziałem premiera Leszka Milera obchodów 60. rocznicy bitwy pod Lenino. Była to **polityka „krytycznego dialogu” Warszawy z Mińskiem**²⁸. Jednak na drodze do pozytywnego ułożenia stosunków dobrosąsiedzkich stanęła polityka władz białoruskich zmierzająca do podporządkowania sobie Związku Polaków na Białorusi (ZPB), a zwłaszcza zastosowanie represji wobec szefowej ZPB Andżeliki Borys oraz forsowanie na jej miejsce prorządowego kandydata – Stanisława Siemaszko²⁹. Konflikt między

Zob. J. Adamowski, A. Skrzypek (red.), *Federacja Rosyjska 1991–2001*, Warszawa 2002; A. Czarnocki, I. Topolski (red.), *Federacja Rosyjska w stosunkach międzynarodowych*, Lublin 2006; S. Bień, *Tożsamość międzynarodowa Federacji Rosyjskiej*, Warszawa 2006; A. Bryc, *Rosja w XXI wieku. Gracz światowy czy koniec gry?*, Warszawa 2008.

²⁷ J. Książek, *Stosunki dwustronne Polski. Republika Białoruś*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” za rok 2003, Warszawa 2003, s. 318–319.

²⁸ K. Fedorowicz, *Białoruś i Białorusini...*, op. cit., s. 202–203. Zob. M. Kurkiewicz, *Niedemokratyczna Białoruś – wyzwanie dla polskiej polityki*, „Polska w Europie” 2005, z. 1 (48), s. 170–171.

²⁹ M. Stopikowska, *Z działalności artystycznej Polaków na Białorusi (1997–2005)*, „Przegląd Polsko-Polonijny” 2011, nr 1, s. 115–127; W. Śleszyński, *Mniejszość polska w Republice Białorusi*, [w:] M. Szczerbiński i K. Wasilewski (red.), *Polski misjonarz na ziemi argentyńskiej. Studia historyczne i politologiczne. Tom dedykowany ojcu doktorowi Antoniemu Herkulanowi Wróblowi OFM*, Gorzów Wielkopolski 2011, s. 419–428 (tam: zdjęcia przywódców Polaków na Białorusi). Zdaniem Wojciecha Śleszyńskiego (Ibidem, s. 427–428): *Pomimo prób ocieplenia stosunków pomiędzy administracją Łukaszenki a krajami Unii Europejskiej, sytuacja mniejszości polskiej i Związku Polaków na Białorusi nie uległa istotnej zmianie. Władze białoruskie nie chcą stracić możliwości kontrolowania mniejszości polskiej. W dalszym ciągu na Białorusi panuje przekonanie, iż największe niebezpieczeństwo grozi jej ze strony państw zachodnich, w tym również Polski. Do tej przeciagającej się i niekorzystnej dla mniejszości polskiej sytuacji dostosować się próbuje polska polityka zagraniczna, która w ostatnich latach zdecydowanie zaangażowała się w popieranie działań opozycji białoruskiej. Warto jednak pamiętać, że prowadząc zagraniczną politykę wschodnią, należy przede wszystkim nie tracić z pola widzenia interesów tamtejszej wspólnoty polskiej. Pilną sprawą jest wzmocnienie potencjału intelektualnego społeczności polskiej na Białorusi poprzez zorganizowanie polskiego szkolnictwa wyższego. Wysyłanie młodzieży polskiej z Białorusi na studia do Polski nie przyniosło oczekiwanych rezultatów, bowiem absolwenci polskich uniwersytetów najczęściej po skończeniu studiów nie chcą wracać do Białorusi i pozostają w Polsce. Zapewnienie edukacji na wyższym poziomie w języku polskim na Białorusi znacząco zmieniłoby ten stan rzeczy. Nie jest to jednak możliwe do realizacji w obecnych białoruskich uwa-*

Warszawą a Mińskiem spowodował wycofanie ambasadora polskiego Tadeusza Pawlaka oraz obniżenie rangi stosunków dyplomatycznych (*chargé d'affaires*)³⁰.

Gdy w 2008 r. Szwecja i Polska zaczęły tworzyć podstawy polityki wschodniej UE, zwane następnie Partnerstwem Wschodnim³¹, władze Białorusi złagodziły politykę represji wobec ZPB. Co więcej, prezydent Łukaszenka zwolnił wszystkich więźniów politycznych oraz dopuścił zagranicznych obserwatorów do monitorowania wyborów parlamentarnych. Wówczas UE opowiedziała się za ociepleniem stosunków z Mińskiem. Zaś Polska od 1 listopada tegoż roku obniżyła cenę wizy (do 35 euro) dla obywateli Białorusi. Pod koniec marca 2009 r. na szczycie UE w Brukseli ustalono, że Białoruś zostanie włączona do nowo powstałego programu Partnerstwo Wschodnie, jako elementu polityki wschodniej UE³².

7 maja 2009 r. w Pradze odbył się pierwszy szczyt Partnerstwa Wschodniego, podczas którego przyjęto wspólną deklarację (zob. aneks), która zapowiadała, że Partnerstwo Wschodnie jest integralnym elementem polityki Unii Europejskiej³³. Wprawdzie w deklaracji główną uwagę skupiono na zagadnieniach ekonomicznych (w ramach czterech platform tematycznych), jednak zasygnalizowano także działania na rzecz pogłębienia kontaktów międzyludzkich (pkt. 11) oraz dalszą rozbudowę organizacji społeczeństwa obywatelskiego (pkt. 15). Obydwa zagadnienia stały się priorytetami prezydencji polskiej w Unii Europejskiej od 1 lipca 2011 r.³⁴, gdyż polityka wschodnia III Rzeczypospolitej w la-

runkowaniach politycznych. (...) Nie zmienia to jednak faktu, iż **winien to być jeden z priorytetów polskich działań w najbliższych latach** [podkreśl. autora]. Zob. C. Bienkowski, *Sprawy narodowościowe na Białorusi – kwestia mniejszości narodowych*, [w:] A. Kantorowicz (red.), *Białoruś między Unią Europejską a Rosją...*, op. cit., s. 105–119.

³⁰ PAP, *Ambasador Białorusi może zostać uznany za persona non grata w Polsce*, <http://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/arttykul/ambasador;bialorusi;moze;zostac;uznany;za;persona;non;grata;w;polsce,228,0,70884.html> (dostęp: 15.09.2012).

³¹ Zob. A. Legucka, *Polityka wschodnia Unii Europejskiej*, Warszawa 2008. Zob. J. M. Fiszer, *Białoruś między Rosją i Unią Europejską – konflikty interesów i perspektywy współpracy*, [w:] A. Kantorowicz (red.), *Białoruś między Unią Europejską a Rosją...*, op. cit., s. 19–41.

³² F. Gruchała vel Gruchalski, *Polska polityka wschodnia po 1989 roku*, http://www.zgapa.pl/data_files/referat_9422.html (dostęp: 15.09.2012).

³³ <http://www.ms.gov.pl/Partnerstwo,Wschodnie,19887.html> (dostęp: 15.09.2012).

³⁴ Zob. D. Matelski, *Wspólne dziedzictwo kulturowe Polaków i Ukraińców jako element Partnerstwa Wschodniego i Prezydencji Polskiej w Unii Europejskiej*, [w:] K. Jędraszczyk, O. Krasiński, W. Sobczak (red.), *Ukraina Polska – Unia Europejska. Polityczny, gospodarczy i społeczno-*

tach 1990–2010 wypracowała akceptowane przez niektóre państwa sukcesyjne ZSRR (Białoruś, Litwa, Rosja i Ukraina) założenia wspólnego dziedzictwa kultury polegające na – nie przesądzając kwestii własności oraz z zachowaniem obecnego miejsca przechowywania dobra kultury – jego wspólnym zarządzaniu, zabezpieczeniu, konserwacji i udostępnianiu oraz wydawaniu opracowań naukowych i albumowych. Przykładem mogą być: wspólne polsko-rosyjskie przedsięwzięcie edytorskie pt. *Katyń. Dokumenty zbrodni*³⁵; wspólna renowacja zabytków, na Ukrainie – katedry we Lwowie³⁶ i kościoła św. Wawrzyńca w Żółtkwi (dawna kolegiata)³⁷, a także kościołów w Berdyczowie, Lubomlu, Ołyce, Zasławiu i Zbarażu, katedry w Łucku oraz pomnika Adama Mickiewicza w Drohobyczu³⁸, zaś na Białorusi – kościołów w Nieświeżu, Nowogródku i Wołożynie³⁹, czy renowacja 12 obrazów z kościoła pobrygidkowskiego w Grodnie⁴⁰. Nadal nie udało się jednak wynegocjować w stosunkach z Rosją swobodnego dostępu do archiwów państwowych⁴¹.

kulturalny wymiar współpracy, Poznań 2012, s. 245–273; Idem, *Ochrona dziedzictwa kultury jako priorytet Prezydencji Polskiej w UE (element Partnerstwa Wschodniego)*, [w:] K. A. Wojtaszczyk (red.), *Polska Prezydencja w Unii Europejskiej*. Materiały z konferencji zorganizowanej 10–11 maja 2010 r. przez Katedrę Europeistyki Uniwersytetu Warszawskiego (w druku).

³⁵ Zob. *Katyń. Dokumenty zbrodni*, t. I: *Jeńcy nie wypowiedzianej wojny (sierpień 1939 – marzec 1940)*, Warszawa 1995; t. II: *Zagłada (marzec – czerwiec 1940)*, Warszawa 1998; t. III: *Losy ocalonych. Lipiec 1940 – marzec 1943*, Warszawa 2001, t. IV: *Echa Katyń*, Warszawa 2006.

³⁶ D. Janiszewska-Jakubiak, *Prace konserwatorskie. Lwowska katedra obrządku łacińskiego p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny*, „Cenne – Bezcenne – Utracone”, nr 6 (24), grudzień 2000, s. 23–25. Zob. także: J. T. Petrus, *Lwowska katedra obrządku łacińskiego p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny*, Warszawa 1999.

³⁷ J. Szymański, *Działalność Biura Pełnomocnika Rządu...*, op. cit., s. 27; D. Matelski, *Losy polskich dóbr kultury w Rosji i ZSRR...*, op. cit., s. 209; J. Smaza, *Studenckie praktyki w Żółtkwi*, „Cenne – Bezcenne – Utracone”, nr 4 (10), sierpień 1998, s. 4–5, 15.

³⁸ Zob. J. Miler, *Współpraca Biura Pełnomocnika Rządu...*, op. cit., s. 30–31. Por. A. Rudnicki, I. Dyda, *Problemy i metody ochrony historycznego dziedzictwa architektury po obu stronach polsko-ukraińskiej granicy*, „Przegląd Wschodni” 1999, t. VI, z. 1 (21), s. 21–25; J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski...*, op. cit., t. II, s. 455.

³⁹ J. Szymański, *Działalność Biura Pełnomocnika Rządu...*, op. cit., s. 27. Prace renowacyjne dofinansowała także Fundacja Lanckorońskich z Brzezia. „Cenne – Bezcenne – Utracone”, nr 4 (22), sierpień 2000, s. 27.

⁴⁰ Zob. J. Miler, *Współpraca Biura Pełnomocnika Rządu...*, op. cit., s. 30–31; J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski...*, op. cit., t. II, s. 455.

⁴¹ Zob. D. Matelski, *Dziedzictwo kultury jako element Partnerstwa Wschodniego w polityce Trzeciej Rzeczypospolitej*, [w:] W. Śleszyński (red.), *Wspólne czy osobne? Miejsca pamięci narodów Europy Wschodniej*, Białystok – Kraków 2011, s. 185–203; Idem, *Zabiegi o restytucję poloników z Rosji w latach Trzeciej Rzeczypospolitej*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2003, r. II, nr 1 (3), s. 169–205; Idem, *Zagadnienia rewindykacji dziedzictwa kultury w stosunkach polsko-rosyjskich (od XVII do XXI wieku)*, [w:] E. Kirwiel, E. Maj i E. Podgajna (red.), *Obraz Rosji i Rosjan w Polsce*

Realizowana przez Polskę *koncepcja wspólnego dziedzictwa kultury* w stosunkach bilateralnych z państwami sukcesyjnymi ZSRR (Białoruś, Litwa, Rosja i Ukraina) mogła być z powodzeniem zastosowana jako piąta platforma Partnerstwa Wschodniego i być ważkim filarem prezydencji polskiej w Unii Europejskiej w 2011 roku. Niestety, stało się inaczej, gdyż skupiono się na wspieraniu opozycji białoruskiej⁴².

W ramach polityki ocieplania stosunków z Mińskiem, do stolicy Białorusi – jako wysłannik UE – udał się w lutym 2010 r. polski minister spraw zagranicznych Radosław Sikorski⁴³; przekazał prezydentowi Łukaszence list, w którym nakreślono dwa warianty polityki Polski i UE wobec Białorusi: *Optymistyczny – polegający na rozwoju relacji z Polską i Unią Europejską – i negatywny – polegający na szeregu sankcji bezpośrednio dotyczących Białorusi*⁴⁴. Podpisano wów-

XIX–XXI wieku. *Opinia publiczna – stosunki polsko-rosyjskie – pamięć historyczna*, Lublin 2012, s. 223–249.

⁴² A. Słojewska, R. Kostrzyński, *Polskie półrocze – mało sukcesów mimo wysiłków*, „Rzeczpospolita”, nr 291 (9107) z 15 grudnia 2011, s. 10.

⁴³ W odpowiedzi na antybiałoruską (antyreżimową) politykę Warszawy, reżim białoruski nagłaśnia negatywne wydarzenia w Polsce. Ponadto ambasada polska w Mińsku na kłopoty z dzierżawą budynku przy ul. Rumiancewa 6, która wygasa 31 grudnia 2011 r. Polskiego ambasadora Leszka Szerepka (ur. 1964) ostro zaatakował rzecznik białoruskiego MSZ Andrej Sawinyh, który przypominał, iż w 2006 r. wypowiedziano dzierżawę budynku. Powiedział: *Polska strona w tym czasie nie zrobiła niczego, a teraz wysuwa pretensje*, a także stwierdził, że *polski establishment tymczasem zajmuje coraz bardziej wrogie stanowisko wobec Białorusi* oraz oskarżył Polskę o *mieszanie się w wewnętrzne sprawy kraju*. P. Kościński, *Kłopoty polskiej ambasady*, „Rzeczpospolita”, nr 268 (9084), 18 listopada 2011, s. A12. Zaś publicystyka polska sugeruje możliwość napaści Białorusi na Polskę. Zob. W. Gładkij, *Kto zechce umierać za Białystok*, „Uważam Rze”, nr 13 (113), 2–7 kwietnia 2013, s. 28–30.

⁴⁴ *Mimo wielu błędów i niedociągnięć – pisał Krzysztof Federowicz – polskiej polityki wobec Białorusi na przestrzeni kilkunastu lat należy stwierdzić, iż specyfika białoruskiego systemu politycznego i jego znaczna „odporność” na elementarne zasady obowiązujące w demokratycznych systemach politycznych w dużej mierze była i nadal jest największą przeszkodą w kształtowaniu relacji polsko-białoruskich i znacznie ogranicza możliwość budowania pozytywnych założeń na przyszłość. Prognozowanie pożądanego oblicza polityki Polski i UE wobec Białorusi jest zadaniem trudnym i obciążonym dużym ryzykiem. W dużej mierze charakter dwustronnych stosunków politycznych uzależniony jest od kierunku i intensywności wewnętrznych przemian i potrzeb białoruskiego państwa. Pewnym elementem umożliwiającym większą podatność białoruskiego partnera na oferty współpracy ze strony Unii Europejskiej i Polski mogą być ujawniające się od kilku lat sprzeczności w rosyjsko-białoruskiej współpracy. W dłuższej perspektywie Białoruś może, ale nie musi, poszerzyć dotychczasową współpracę z Unią Europejską i Polską, traktując ją jako tymcza-*

czas umowę dwustronną o małym ruchu granicznym. Do kwestii tych wrócili obydwaj rozmówcy w Kijowie 25 lutego 2010 r. podczas zaprzysiężenia prezydenta Ukrainy Wiktora Fedorowycza Janukowycza (ukr. Віктор Федорович Янукович, ur. 1950)⁴⁵.

Jednak brutalne działania reżimu Aleksandra Łukaszenki po niedemokratycznych wyborach prezydenckich 19 grudnia 2010 r. spowodowały dalszą izolację władz Białorusi⁴⁶. Represje wobec opozycji zmusiły UE do przywrócenia restrykcji wobec czołowych polityków reżimu białoruskiego. *UE podkreśla, że dopóki nie zostaną zwolnieni wszyscy więźniowie polityczni na Białorusi i nie zostaną przywrócone polityczne i obywatelskie prawa, nie będzie dialogu między UE a Mińskiem. Władze białoruskie objęte są unijnymi sankcjami, które przewidują zamrożenie aktywów i zakaz wjazdu na terytorium UE dla około 200 osób bezpośrednio związanych z fałszowaniem wyników wyborów prezydenckich lub zaangażowanych w represje przeciwników reżimu Łukaszenki. UE nałożyła też embargo na sprzedaż i dostawy broni oraz eksport do Białorusi jakiegokolwiek sprzętu mogącego służyć represjom i zamroziła aktywa osobom związanym z reżimem*⁴⁷.

Łamanie praw człowieka jest jedną z podstawowych przeszkód na drodze Białorusi do ułożenia dobrych stosunków z Unią Europejską⁴⁸. Reżim Aleksandra Łukaszenki zaostrzył ostatnio nawet przepisy wymierzone w demokratyczną opozycję. Karą dwóch lat więzienia zagrożone jest przyjmowanie pomocy finansowej z zagranicy bez zezwolenia władz państwowych, a za nawoływanie do udziału w proteście za pośrednictwem Internetu grożą trzy lata więzienia, jeśli straty wyrządzone przez protestujących przekroczą kwotę dwóch tysięcy

sową lub stałą alternatywę partnerstwa z Rosją. K. Fedorowicz, *Polityka Polski...*, op. cit., s. 309. Jednak propozycje UE wobec Białorusi w postaci wsparcia finansowego w najbliższych pięciu latach w wysokości 3–4 mld euro nie są zbyt zachęcające wobec kontrpropozycji Moskwy analogicznego wsparcia w tej samej wysokości – ale rocznie! Zob. J. Ćwiek-Karpowicz, *Rosja wobec Białorusi. Ekonomizacja polityki zagranicznej*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2010, nr 5–6, s. 119, *passim*; J. Olędzka, „Kryzys kontrolowany” – główne tendencje w polityce Federacji Rosyjskiej wobec Białorusi po 1998 roku, [w:] A. Kantorowicz (red.), *Białoruś między Unią Europejską a Rosją...*, op. cit., s. 43–58.

⁴⁵ K. Fedorowicz, *Białoruś i Białorusini...*, op. cit., s. 205.

⁴⁶ <http://www.psz.pl/tekst-35720/Wybory-prezydenckie-na-Bialorusi-relacja> (dostęp: 30.10.2012).

⁴⁷ <http://wiadomosci.wp.pl/title,Co-Lukaszenka-zarzuca-Unii-Europejskiej,wid,13943947,wiadomosc.html> (dostęp: 29.10.2012).

⁴⁸ Zob. E. Mironowicz, *Unia Europejska w polityce białoruskiej 2008-2010*, [w:] A. Kantorowicz (red.), *Białoruś między Unią Europejską a Rosją...*, op. cit., s. 83–97; R. Smoleń, *Europejska perspektywa dla Białorusi – obiektywne przesłanki*, [w:] A. Kantorowicz (red.), *Białoruś między Unią Europejską a Rosją...*, op. cit., s. 99–104.

dolarów. Przepisy te skrytykowały Unia Europejska i OBWE, gdyż ograniczają prawa i wolności obywatelskie⁴⁹. Na przykład, nie jest znane miejsce kolonii karnej, do której został zesłany (dotychczas był w Bobrujsku) opozycjonista i kontrkandydat Łukaszenki w ostatnich wyborach prezydenckich Andrej Sannikau (ur. 1954). O miejscu pobytu męża nie została poinformowana Iryna Chalip⁵⁰.

Karygodnym jest fakt udostępnienia przez prokuratury Polski i Litwy informacji prokuratorom białoruskim – w ramach tzw. pomocy prawnej (na mocy umowy polsko-białoruskiej z 1994 r.)⁵¹ – o kontaktach dewizowych posiadanych w Polsce i na Litwie przez działaczy opozycji białoruskiej⁵². Jak słusznie konstataje redaktor naczelny telewizji Polsat Bogusław Chrabata (ur. 1964): *Aleś Bialacki – żywy symbol bezmyślności polskich urzędników – został skazany przez białoruski reżim na drakońską karę. Słyszę wokół, że to błąd Łukaszenki, który dając opozycji nową twarz, kopie sobie grób, bo siła bezsilnych w końcu go zmiecie, a Bialacki wylądował jak Havel w pałacu prezydenckim. Czcze pocieszenia. Bialacki to nie Havel czy Wałęsa, a Białoruś to nie Polska ani Czechy. Targany przez Europę za uszy Łukaszenko nie ma wyjścia i musi zwrócić się w stronę Rosji. Już słysząc o politycznej zgodzie Mińska na przejście przez Rosjan rurociągów i unię walutową z Moskwą. To nic innego jak lot koszący do pełnej integracji. Ofiarą tego procesu stanie się w pierwszej kolejności Łukaszenko, który po połknięciu przez Moskwę będzie przeżuty i wypluty, by w jego fotelu mógł wylądować bardziej przewidywalny namiestnik. Przegrają również Bialacki i jemu podobni, bo trzymali nie z tymi, co trzeba. Moskiewskie turmy mają zawsze bramy szeroko otwarte dla obrońców praw człowieka. Czyżbyśmy o tym nie wie-*

⁴⁹ A. Poczobut, *Nowe kary Łukaszenki*, „Gazeta Wyborcza”, nr 264 (7385), 14 listopada 2011, s. 9.

⁵⁰ PAP, *Nie wiadomo gdzie trafił opozycjonista*, „Głos Wielkopolski”, nr 267 (20 598), 17 listopada 2011, s. 16.

⁵¹ Polska podpisała w 1994 r. z Białorusią umowę o pomocy prawnej (weszła w życie w sierpniu 1995 r.). Po sprawie Bialackiego prokurator generalny RP Andrzej Seremet wypowiedział Białorusi porozumienie o pomocy prawnej, które zacznie obowiązywać sześć miesięcy po doręczeniu noty władzom białoruskim. Zob. *Echa sprawa Bialackiego. Seremet zerwał z Białorusią*, [http://www.tvn24.pl/0,1715923,0,1,seremet-zerwal-z-bialorusia--kwiatkowski-nie,wiadomosc.html?fb_xd_fragment#?=&cb=fcb2343dbe71f&relation=parent.parent&transport=fragment&type=resize&height=27&ackData\[id\]=1](http://www.tvn24.pl/0,1715923,0,1,seremet-zerwal-z-bialorusia--kwiatkowski-nie,wiadomosc.html?fb_xd_fragment#?=&cb=fcb2343dbe71f&relation=parent.parent&transport=fragment&type=resize&height=27&ackData[id]=1) (dostęp: 5.12.2012).

⁵² *Białoruski obrońca praw człowieka Aleś Bialacki został skazany w czwartek na 4,5 roku więzienia o zaostrzonym rygorze za zatajenie dochodów przechowywanych na kontach bankowych w Polsce i na Litwie*. Zob. <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/bialorus-bialacki-skazany-na-45-roku-wiezienia-to-,1,4931928,wiadomosc.html> (dostęp: 24.11.2011).

dzieli?⁵³. Zaś Adam Michnik (ur. 1946) w sprawie Białackiego stwierdził, że wstydzi się za państwo polskie, które pomogło reżimowi białoruskiemu przez niechlujstwo i brak wyobraźni⁵⁴. Złe wrażenie, jakie wywołało wśród opozycji białoruskiej postępowanie polskiej prokuratury, władze polskie (MSZ) starały się zrehabilitować, przyznając Alesiovi Białackiemu 12 grudnia 2011 r. nagrodę Pro Dinitate Humana (Na Rzecz Godności Ludzkiej), którą odebrała żona Natalia Białacka. Minister Radosław Sikorski przypomniał, że nagrodzony jest wiernym obywatelem Białorusi, państwa, które podpisało deklaracje praw człowieka ONZ i kartę paryską OBWE, zaś Białacki został uwięziony przez reżim, który nie ma legitymacji politycznej i moralnej do sprawowania władzy⁵⁵. Ale czy nagroda może zadośćuczynić wieloletniemu więzieniu o zastrzonym rygorze?

W latach II Rzeczypospolitej taki fakt nie miałby miejsca, gdyż bez kontrasygnaty właściwego departamentu MSZ nie była możliwa żadna współpraca instytucji krajowych z ich odpowiednikami zagranicznymi, zwłaszcza w państwach ościennych⁵⁶. Również dziś – jak w okresie międzywojennym – taki

⁵³ B. Chrabata, *Białacki – bez optymizmu*, „Newsweek”, nr 48, 28 listopada – 4 grudnia 2011, s. 14.

⁵⁴ W. Czuchnowski, P. Wroński, M. Olszewska, *Łukaszenka ściga w Polsce*, „Gazeta Wyborcza”, nr 289 (7410) z 13 grudnia 2011, s. 4.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Jakby na ironię losu, 12 grudnia 2011 r. na warszawskim lotnisku im. F. Chopina polska Straż Graniczna zatrzymała białoruskiego opozycjonistę Aleksieja (Alesia) Michalewicza (ur. 1975), byłego kandydata na prezydenta Białorusi w wyborach 19 grudnia 2010 r. Zatrzymano go, gdyż figurował na liście gończym Interpolu, będąc poszukiwanym za udział w zamieszkach i niszczeniu mienia. Łącznie w bazie Interpolu umieszczono 390 Białorusinów. Jak informował rzecznik prasowy MSZ Marcin Bosacki, na lotnisko udał się wiceminister spraw zagranicznych i doprowadził do uwolnienia Michalewicza, któremu następnie MSZ kupił bilet do Londynu; zadeklarował ponadto, że przedstawiciele resortu [MSZ], jeśli dostaną z policji nazwiska Białorusinów z bazy Interpolu, przeanalizują, czy nie ma wśród nich uchodźców politycznych, z których tamtejszy reżim chce zrobić przestępców. W obronie funkcjonariuszy Straży Granicznej wystąpił także premier Donald Tusk, stwierdzając: *Protestuję przeciwko sformułowaniu, że polskie służby się skompromitowały. Zadziałały sprawnie, a sprawa została załatwiona błyskawicznie. Od czasu do czasu może się okazać, że państwo ze złą wolą wpisuje na listę Interpolu kogoś, kto wcale nie jest przestępcą. Trudno oczekiwać od funkcjonariusza Straży Granicznej czy policjanta, aby rozstrzygał, czy zapis Interpolu mówiący o ściganiu tego czy innego obywatela danego państwa jest zasadny, czy nie*. W. Czuchnowski, *390 Białorusinów na listach Interpolu*, „Gazeta Wyborcza”, nr 290 (7411), 14 grudnia 2011, s. 5. Aleś Michalewicz pytany w kwestii zatrzymania, stwierdził: *Czekam na decyzję, co dalej. Jeśli to tylko zatrzymanie, by wyjaśnić sytuację, to OK. Jeśli jednak trafię za kratki i tam będę czekać na decyzję o ekstradycji, to znaczy, że Polska niczego nie nauczyła się po sprawie Alesia Białackiego. Oby tylko nie skończyło się to wydaleniem na Białoruś. Nie ma nic gorszego niż tamtejsze więzienia*. W. Czuchnowski, P. Wroński, M. Olszewska, *Łukaszenka...*, op. cit.

przepis należałoby wprowadzić okólnikami prezesa rady ministrów oraz marszałków obu izb parlamentu!

W czwartek 29 września 2011 r. w Warszawie, w Centrum Nauki Kopernik rozpoczęły się dwudniowe obrady drugiego szczytu Partnerstwa Wschodniego poświęcone zacieśnianiu współpracy Unii Europejskiej z sześcioma wschodnimi sąsiadami: Armenią, Azerbejdżanem, Białorusią, Gruzją, Mołdawią i Ukrainą. Premier Donald Tusk powitał przedstawicieli 31 państw, w tym m.in. szefa Komisji Europejskiej Manuela Barroso, szefową unijnej dyplomacji Catherine Ashton, przewodniczącego Parlamentu Europejskiego Jerzego Buzka, szefa Rady Europejskiej Hermana van Rompuy, kanclerz Niemiec Angelę Merkel, premiera Francji François Fillona i prezydenta Ukrainy Wiktora Janukowycza. Na szczyt zaproszono ministra spraw zagranicznych Białorusi Siarhieja Martynaua, który do Warszawy jednak nie przyjechał (miał go reprezentować ambasador Wiktar Gajsionak, którego zaproszono dopiero na piątkowe obrady). Natomiast przed szczytem z premierem i ministrem spraw zagranicznych Radosławem Sikorskim spotkali się działacze opozycji białoruskiej, którym Polska przekaze do Funduszu Powierniczego milion euro *na rzecz pomocy technicznej w ramach Partnerstwa Wschodniego*⁵⁷. Przedmiotem obrad była współpraca pomiędzy Unią a krajami Partnerstwa Wschodniego zmierzająca do integracji gospodarczej i handlowej z krajami wschodnimi, a także współpracy parlamentarnej i pozarządowej. Przewodniczący obradom Donald Tusk powiedział, że *Unia Europejska nie będzie czyniła żadnych ustępstw wobec prezydenta Aleksandra Łukaszenki do momentu zwolnienia wszystkich więźniów politycznych na Białorusi*. Premier Polski wraz z szefem Rady Europejskiej spotkali się w Urzędzie Rady Ministrów z białoruskimi opozycjonistami, co – zdaniem premiera Tuska – *świadczy o tym, że UE i jej władze bardzo poważnie traktują sytuację na Białorusi*⁵⁸. Wypracowano pakiet modernizacyjny na rzecz nowej, demokratycznej Białorusi, który dzieli się na dwie części: polityczną i ekonomiczną. Warunkiem realizacji pierwszego jest rozpoczęcie przez władze w Mińsku rozmów z opozycją, ogłoszenie amnestii dla więźniów politycznych oraz przeprowadzenie demokratycznych wyborów parlamentarnych (nie postawiono natomiast warunku odejścia od władzy Aleksandra Łukaszenki). Zaś pakiet ekono-

⁵⁷ Szczyt Partnerstwa Wschodniego w Warszawie otwarty, „Gazeta Prawna”, 29 września 2011, http://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/552061,szczyt_partnerstwa_wschodniego_w_warszawie_otwarty.html (dostęp: 30.09.2012).

⁵⁸ Rozpoczął się szczyt Partnerstwa Wschodniego, http://www.tokfm.pl/Tokfm/1,103087,10380751,Rozpoczal_sie_szczyt_Partnersstwa_Wschodniego.html (dostęp: 30.09.2012).

miczny zakłada pomoc finansową UE przy stabilizacji rubla białoruskiego, przywrócenie systemu preferencji celnych oraz kredyty z Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju, a także zgodę na kredyt z MFW dla Białorusi⁵⁹. Na zakończenie obrad przyjęto deklarację uznającą m.in. „europejskie aspiracje” wschodnich sąsiadów Unii (zob. aneks 2) oraz *Deklarację w sprawie sytuacji na Białorusi*, w której czytamy: *Szefowie Państw i Rządów oraz przedstawiciele UE i jej Państw Członkowskich wyrażają głębokie zaniepokojenie z powodu pogarszającej się sytuacji w zakresie praw człowieka, demokracji i rządów prawa na Białorusi, potępiają stałe ograniczanie wolności mediów na Białorusi oraz wzywają do natychmiastowego uwolnienia i rehabilitacji wszystkich więźniów politycznych, zakończenia represji wobec społeczeństwa obywatelskiego i mediów oraz rozpoczęcia politycznego dialogu z opozycją. Unia Europejska jest głęboko zaniepokojona doniesieniami, że więźniowie są pozbawiani możliwości kontaktu z członkami rodzin i prawnikami, że ogranicza się ich dostęp do opieki medycznej oraz stosuje się wobec nich psychologiczną i fizyczną presję. Unia Europejska niezmiennie składa Białorusi ofertę pogłębienia stosunków oraz, potwierdzając politykę krytycznego zaangażowania, stwierdza ponownie, że takie pogłębienie warunkowane jest postępowaniem na drodze do poszanowania przez władze białoruskie demokracji, rządów prawa i praw człowieka⁶⁰.*

Wydarzeniem towarzyszącym szczytowi Partnerstwa Wschodniego było – zorganizowane w dniach 29–30 września w Sopocie – I Forum Biznesu Partnerstwa Wschodniego, którego celem było wypracowanie i przedstawienie rekomendacji środowisk biznesowych z krajów UE i Partnerstwa Wschodniego w sprawie kierunków rozwoju tej inicjatywy. Sesja plenarna obradowała na temat: *Biznesowe znaczenie Partnerstwa Wschodniego – współpraca ekonomiczna jako główny czynnik wspierający integrację europejską* (przewodnicząca: dr Henryka Bochniarz), zaś w panelach dyskutowano: *I. Wsparcie instytucji finansowych dla projektów realizowanych w ramach Partnerstwa Wschodniego; II. Współpraca małych i średnich przedsiębiorstw w ramach Partnerstwa Wschodniego – wyzwania i przykłady dobrych praktyk; III. „Internetowa Rewolucja” – jak Internet może wspierać rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w ramach Partnerstwa Wschodniego? Na zakończenie w podsumowującej sesji plenarnej zatytułowanej „Świat na rozdrożu”* (przewodniczący: Maciej Witucki) wzięli udział przedstawiciele władz Polski i UE: Donald Tusk (premier RP), Her-

⁵⁹ <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/448700,Pakiet-modernizacyjny-Tuska-Dla-Bialorusi> (dostęp: 30.10.2012).

⁶⁰ <http://www.ms.gov.pl/files/docs/komunikaty/20110930EAP/Deklaracja%20w%20sprawie%20sytuacji%20na%20Bialorusi.pdf> (dostęp: 15.11.2012).

man Van Rompuy (przewodniczący Rady Europejskiej), Jerzy Buzek (przewodniczący Parlamentu Europejskiego) i Štefan Füle (komisarz UE ds. rozszerzenia i europejskiej polityki sąsiedztwa)⁶¹.

28 listopada 2011 r. w Poznaniu rozpoczęło obrady trzydniowe Forum Społeczeństwa Obywatelskiego Partnerstwa Wschodniego, podczas którego dzielono się z przedstawicielami społeczeństw sześciu państw wschodnich (Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Gruzja, Mołdawia i Ukraina) doświadczeniami dotyczącymi przejścia z systemu totalitarnego do systemu demokracji parlamentarnej i społeczeństwa obywatelskiego, gdyż *wszystko, co dzieje się na Wschodzie, ma wpływ na bezpieczeństwo, stabilność i dobrobyt w UE*⁶².

Polityka Polski i Unii Europejskiej wobec Białorusi może zostać określona mianem „demokratycznej krucjaty” cywilizacji zachodnioeuropejskiej. Jednak nie wypracowano koncepcji współdziałania z niedemokratycznym reżimem na Białorusi (w celu jego europeizacji, zerwania z metodami charakterystycznymi dla satrapii wschodnioeuropejskich i azjatyckich)⁶³, gdyby utrzymał się on przez dłuższy czas u władzy. Unia Europejska nie jest jednolita w swojej polityce wobec Rosji i Białorusi. W tzw. „polityce sąsiedztwa UE” władze unijne muszą zdecydować, co jest ważniejsze: bezpieczeństwo czy wartości demokratyczne?

Jednak zbyt restrykcyjne postępowanie Unii Europejskiej może spowodować ponowne zbliżenie Mińska i Moskwy, nawet za cenę utraty niezależności ekonomicznej i uzależnienia energetycznego⁶⁴. Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza, zwana także Euroazjatyką Unią Gospodarczą staje się coraz doskonalszym narzędziem Moskwy w podporządkowywaniu sobie dawnych republik radzieckich (z wyjątkiem Litwy, Łotwy i Estonii, które należą do Unii Europejskiej)⁶⁵.

⁶¹ <http://efni.pl/index.php?id=93> (dostęp: 30.10.2012).

⁶² L. Anannikova, *UE i Wschód w Poznaniu*, „Gazeta Wyborcza Poznań”, nr 276 (7397), 28 listopada 2011, ss. 1, 3.

⁶³ Jeśli chodzi o Łukaszenkę (i innych satrapów), to można powiedzieć, że „dyktatorzy, podobnie jak złodzieje – nie zmieniają się”, więc nie należy wierzyć, że stanie się on demokratą. Także należy postawić retoryczne pytanie – czy dyktator może być gwarantem niepodległości kraju?

⁶⁴ W latach 2007–2010 Rosja (Gazprom) stała się posiadaczem 50% akcji Bieltransgazu (za 2,5 mld dol.), a pod koniec listopada 2011 r. kupiła pozostałe 50%, stając się jedynym właścicielem białoruskiej spółki. Rosyjska agencja prasowa Finmarket nazwała to *Gazpromem Wszzechrusi Wielkiej i Białej*. A. Kublik, *Białoruska prowincja Gazpromu*, „Gazeta Wyborcza”, nr 282 (7403), 5 grudnia 2011, s. 30.

⁶⁵ Zob. S. Bieleń, M. Raś (red.), *Polityka zagraniczna Rosji*. Warszawa 2008; A. Legucka, K. Malak (red.), *Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa na obszarze Wspólnoty Niepodległych Państw*, Warszawa 2008; M. Raś, *Polityka Rosji wobec Europy Środkowo-Wschodniej*, Lublin 2010.

Ponadto stosowanie dwóch miar przez UE wobec Białorusi i Rosji w sprawie fałszowania wyborów nie wystawia Brukseli najlepszego świadectwa⁶⁶. Również wizyta ministra R. Sikorskiego w Moskwie nie zrobiła dobrego wrażenia wśród opozycji białoruskiej⁶⁷.

W przyszłości należy liczyć się z trzema wariantami rozwoju sytuacji wewnętrznej na Białorusi:

- ciągłość reżimu (nieskuteczność sankcji UE i USA),
- podjęcie ewolucyjnych zmian (reformy systemu, ale bez upadku reżimu i dyktatora),
- upadek Łukaszenki.

Jednak opozycja białoruska nie ma charyzmatycznego przywódcy – jak Lech Wałęsa (ur. 1943) w Polsce czy Václav Havel (1936–2011) w Czechach – aby mógł reprezentować zbuntowane i dążące do demokratyzacji społeczeństwo. Oznacza to brak silnego konkurenta wobec Łukaszenki.

Partnerstwo Wschodnie jest reakcją na wydarzenia w Gruzji w 2007 r., zaś polityka sąsiedztwa UE – na rewolucje arabskie. Oznacza to, że Unia Europej-

⁶⁶ Jewgenija Czyrikowa, ekolożka i działaczka opozycyjna w Moskwie o reakcji Brukseli na sfałszowane wybory w Rosji: *Pokazuje to hipokryzję i słabość Unii Europejskiej. Małą Białoruś krytykuje się łatwo, bo nie ma ropy i gazu. Ukrainie można grozić i dąsać się na nią za aresztowanie b. premier Julii Tymoszenko. Ale w sprawie Rosji trwa dziwna powściągliwość. To samo dotyczy zobowiązanej do kontroli standardów demokratycznych Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), która wybory w innych krajach postradzieckich uznaje za niezgodne ze standardami i niedemokratyczne, a w przypadku Rosji mówi tylko o licznych naruszeniach. Moskwa nieraz już groziła, że wyjdzie z OBWE albo nie będzie na nią łożyc. A od jej składki zależy przyszłość organizacji. Także: Bruksela z radością wita obietnicę prezydenta Dmitrija Miedwiediewa przeprowadzenia śledztwa w sprawie naruszeń wyborczych, o które rosyjskie władze oskarża opozycja. Ale takie śledztwo w wykonaniu Miedwiediewa to tak, jakby na czele komisji wyjaśniającej legalność stanu wojennego w Polsce postawić gen. Jaruzelskiego. M. Wojciechowski, *Jewropa uprawia hipokryzję*, „Gazeta Wyborcza”, nr 289 (7410), 13 grudnia 2011, s. 2.*

⁶⁷ 13 grudnia 2011 r. minister Radosław Sikorski poleciał do Moskwy na rozmowy z szefem rosyjskiej dyplomacji Siergiejem Ławrowem, gdzie podpisał umowę o małym ruchu granicznym między Polską a Okręgiem Kaliningradzkim Rosji. Ponadto minister Sikorski *ma poruszyć kwestię zwrotu zabytków zagrabionych przez Armię Czerwoną po II wojnie światowej, w tym belweder-skiego archiwum Instytutu Józefa Piłsudskiego. Najpierw wywieźli je z Warszawy Niemcy, a potem Armia Czerwona zdobyła je w okolicach Oliwy w Gdańsku i wywiozła do ZSRR. W archiwum jest mnóstwo unikalnych dokumentów z dziejów II RP. Rosjanie twierdzą, że to ich zdobycz wojenna na armii niemieckiej i nie podlega zwrotowi. Warszawa argumentuje, że dokumenty wywieziono do ZSRR już po zakończeniu działań wojennych, gdy było wiadomo, że Gdańsk jest częścią naszych ziem, a nie terytorium niemieckim. Na razie Moskwa deklaruje gotowość zwrotu archiwum Instytutu Piłsudskiego w wersji cyfrowej, ale Polsce zależy na oryginałach. Zob. M. Wojciechowski, M. Belza, *Kalinihrad bliżej Europy*, „Gazeta Wyborcza”, nr 290 (7411), 14 grudnia 2011, s. 8. Ponadto minister spotkał się w budynku ambasady RP w Moskwie z liderami opozycji rosyjskiej, podczas którego omówiono sprawę sfałszowanych wyborów do Dumy Państwowej.*

ska nie posiada planów dalekosiężnych, a jedynie reaguje na bieżąco na zaskakujące ją wydarzenia polityczne w otaczającym Europę świecie. Ponadto „dogadywanie się” z dyktatorami, od których wymaga się jedynie pozorów demokracji, stawia ideę Partnerstwa Wschodniego w niekorzystnym świetle. Polityka Brukseli wobec Ukrainy (po aresztowaniu Julii Timoszenko), próbującej stowarzyszyć się z Unią Europejską, będzie drogowskazem także dla poczynań wobec Białorusi. Okaze się wówczas, czy deklaracje Partnerstwa Wschodniego z 2009 i 2011 r. (zob. aneksy) mają wymiar realny⁶⁸, czy są tylko *idée fixe* europejskich biurokratów.

Aneks 1

Wspólna Deklaracja przyjęta 7 maja 2009 r. w Pradze na pierwszym szczycie Partnerstwa Wschodniego⁶⁹

Szefowie państw lub rządów i przedstawiciele Republiki Armenii, Republiki Azerbejdżanu, Republiki Białorusi, Gruzji, Republiki Mołdowy i Ukrainy, przedstawiciele Unii Europejskiej oraz szefowie państw lub rządów i przedstawiciele jej państw członkowskich spotkali się w Pradze, by nadać nowy wymiar wzajemnym stosunkom przez utworzenie partnerstwa wschodniego; przyjęli również następującą wspólną deklarację:

Ambitniejsze partnerstwo między Unią Europejską a krajami partnerskimi

1. Partnerstwo Wschodnie zostało utworzone jako wspólne przedsięwzięcie państw członkowskich Unii Europejskiej i ich partnerów z Europy Wschodniej (dalej zwanych krajami partnerskimi) oparte na wspólnych interesach i zobowiązaniach, a także na współodpowiedzialności i poczuciu obowiązku. Będzie ono rozwijane wspólnie, w sposób całkowicie przejrzysty. Uczestnicy szczytu w Pradze uzgodnili, że podstawą Partnerstwa Wschodniego będą zobowiązania dotyczące zasad prawa międzynarodowego i podstawowych wartości, w tym demokracji, praworządności i poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności, a także gospodarki rynkowej, zrównoważonego rozwoju i dobrych rządów.

⁶⁸ Zob. T. Kapuśniak, *Wymiar wschodni europejskiej polityki sąsiedztwa Unii Europejskiej – inkluzja bez członkostwa?*, Warszawa 2010; B. Nowak, *Warunkowość jako narzędzie wpływu Unii Europejskiej na sąsiadów – przypadki Europy Środkowej i Europy Wschodniej*, [w:] A. Kantorowicz (red.), *Białoruś między Unią Europejską a Rosją...*, op. cit., s. 121–145; J. Bartkiewicz, *Polityka kofizyka naczyń połączonych*, [w:] A. Kantorowicz (red.), *Białoruś między Unią Europejską a Rosją...*, op. cit., s. 147–152.

⁶⁹ <http://www.rpo.gov.pl/pliki/12659746590.pdf> (15.05.2011); D. Matelski, *Dziedzictwo kultury jako element Partnerstwa Wschodniego w polityce Trzeciej Rzeczypospolitej*, [w:] Wojciech Śleszyński (red.), *Wspólne czy osobne? Miejsca pamięci narodów Europy Wschodniej*, Białystok – Kraków 2011, s. 198–203.

Partnerstwo Wschodnie opiera się na istniejących dwustronnych stosunkach umownych i je uzupełnia. Będzie ono rozwijane z poszanowaniem aspiracji poszczególnych krajów uczestniczących odnośnie do ich przyszłych stosunków z Unią Europejską. Partnerzy będą kierowali się zasadami zróżnicowania i warunkowości.

Rozwój Partnerstwa Wschodniego będzie następował równoległe ze współpracą dwustronną między UE a państwami trzecimi.

2. Głównym celem Partnerstwa Wschodniego jest stworzenie warunków niezbędnych do przyspieszenia procesu stowarzyszenia politycznego i dalszej integracji gospodarczej między Unią Europejską a zainteresowanymi krajami partnerskimi. Polityka UE wobec krajów partnerskich zostanie zdecydowanie wzmocniona przez wypracowanie szczególnego wschodniego wymiaru europejskiej polityki sąsiedztwa. Aby to osiągnąć, Partnerstwo Wschodnie będzie dążyło do wspierania reform politycznych i społeczno-gospodarczych w krajach partnerskich, ułatwiając zbliżenie z Unią Europejską. Służy to wspólnemu zaangażowaniu na rzecz stabilności, bezpieczeństwa i dobrobytu Unii Europejskiej, krajów partnerskich, a w rzeczywistości całego kontynentu europejskiego.

Partnerstwo Wschodnie powinno ponadto promować stabilność i budowę zaufania między wszystkimi stronami. Konflikty utrudniają współpracę. Dlatego też uczestnicy szczytu w Pradze podkreślają, że konieczne jest jak najszybsze pokojowe rozwiązanie sporów z uwzględnieniem zasad i norm prawa międzynarodowego oraz decyzji i dokumentów zatwierdzonych w ramach partnerstwa.

Partnerstwo Wschodnie mogłoby ponadto pomóc zacieśnić więzi między samymi krajami partnerskimi.

3. Partnerstwo Wschodnie niesie z sobą jasne przesłanie polityczne o potrzebie utrzymania i pobudzenia dążeń do reform. Partnerstwo Wschodnie nada dodatkowy rozmach rozwojowi gospodarczemu, społecznemu i regionalnemu krajów partnerskich. Ułatwi dobre rządy, w tym w sektorze finansów, będzie stymulowało rozwój regionalny i spójność społeczną, a także pomoże zmniejszyć różnice społeczno-gospodarcze w krajach partnerskich. Partnerstwo Wschodnie uzupełni w ten sposób pomoc makroekonomiczną zapewnianą przez odpowiednie instrumenty międzynarodowe.

Głębsze dwustronne zaangażowanie

4. Uczestnicy szczytu w Pradze podzielają pragnienie pogłębienia i zacieśnienia dwustronnych stosunków między UE a krajami partnerskimi, z uwzględnieniem konkretnej sytuacji i aspiracji każdego kraju partnerskiego i przy poszanowaniu istniejących dwustronnych stosunków między UE a danym krajem partnerskim. Uzgodnili, że dwustronna współpraca w ramach partnerstwa wschodniego powinna stać się fundamentem układów o stowarzyszeniu między UE a tymi krajami partnerskimi, które wyrażają wolę i mają możliwość wypełnienia wynikających stąd zobowiązań.
5. Nowe układy o stowarzyszeniu, poza istniejącymi możliwościami dla handlu i inwestycji, będą zawierały między innymi postanowienia dotyczące utworzenia lub przyjęcia za cel utworzenia pogłębionych i kompleksowych stref wolnego handlu, gdzie pozytywne skutki liberalizacji handlu i inwestycji zostaną wzmocnione przez harmonizację ustawodawstwa prowadzącą do zbieżności z przepisami i normami UE. Otwarte rynki i integracja gospodarcza są niezbędne dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego krajów partnerskich i wsparcia stabilizacji politycznej. Utworzenie dwustronnych pogłębionych i kompleksowych stref wolnego handlu między UE a krajami partnerskimi mogłoby w dłuższej perspektywie doprowadzić do stworzenia sieci takich stref.

6. Unia Europejska opracuje indywidualnie z każdym z krajów partnerskich kompleksowe programy rozwoju instytucjonalnego, aby polepszyć ich zdolności administracyjne, m.in. dzięki szkoleniom, pomocy technicznej i odpowiednim działaniom innowacyjnym.
7. Innym ważnym aspektem Partnerstwa Wschodniego jest wspieranie mobilności obywateli i liberalizacji reżimu wizowego w bezpiecznym otoczeniu. Partnerstwo będzie promowało mobilność obywateli krajów partnerskich przez umowy o ułatwieniach wizowych i umowy o readmisji; zgodnie z globalnym podejściem do kwestii migracji UE podejmie również względem poszczególnych krajów partnerskich stopniowe działania w kierunku pełnej liberalizacji reżimu wizowego jako celu długofalowego przyjętego przez poszczególne kraje partnerskie, pod warunkiem że spełnione zostaną warunki gwarantujące dobrze zarządzaną i bezpieczną mobilność.
8. Partnerstwo Wschodnie dąży do wzmocnienia bezpieczeństwa energetycznego przez współpracę w zakresie długoterminowych, stabilnych i bezpiecznych dostaw energii oraz jej przesyłu, także za pomocą lepszych uregulowań prawnych, efektywności energetycznej i większego wykorzystywania odnawialnych źródeł energii. Postanowienia dotyczące współzależności energetycznej można włączyć do nowych układów o stowarzyszeniu lub innych ustaleń dwustronnych między UE a krajami partnerskimi. Współpraca energetyczna powinna uwzględniać drugi strategiczny przegląd energetyczny UE i politykę energetyczną każdego kraju partnerskiego.

Koncentracja na współpracy wielostronnej

9. Wielostronne ramy Partnerstwa Wschodniego umożliwią prowadzenie współpracy i otwarte oraz swobodnego dialogu służącego celom partnerstwa. Będzie ono funkcjonowało na podstawie wspólnych decyzji Unii Europejskiej i krajów partnerskich. Powstanie w ten sposób forum wymiany informacji i doświadczeń na temat działań krajów partnerskich na rzecz przemian, reform i modernizacji; UE uzyska w ten sposób dodatkowy instrument wspierający te procesy. Ułatwi on wypracowanie wspólnych stanowisk i działań. Ramy wielostronne mają na celu zacieśnianie związków między samymi krajami partnerskimi i będą stanowiły forum rozmów w na temat dalszego rozwoju Partnerstwa Wschodniego.

Zbliżenie ustawodawstwa i przepisów jest niezbędne dla tych krajów partnerskich, które mają wolę zbliżenia się do UE. Wielostronne ramy zapewnią możliwość organizowania systematycznych przedsięwzięć w tym zakresie, m. in. sesji poświęconych prezentacji i objaśnianiu przez Unię Europejską jej prawodawstwa i norm oraz porównywania ich z krajową polityką i ustawodawstwem.
10. Spotkania szefów państw lub rządów Partnerstwa Wschodniego będą organizowane zasadniczo co dwa lata. Powinny one się odbywać w UE oraz w krajach partnerskich. Ministrowie spraw zagranicznych będą się spotykali co roku. Dzięki tym spotkaniom na wysokim szczeblu Partnerstwo Wschodnie będzie się dalej kształtować i rozwijać.
11. Cztery zorganizowane obecnie przez Komisję Europejską platformy tematyczne będą umożliwiały zwoływanie posiedzeń poświęconych konkretnym kwestiom i będą służyły otwartym i swobodnym rozmowom na temat głównych obszarów współpracy: integracji gospodarczej i konwergencji z politykami sektorowymi UE; bezpieczeństwa energetycznego; oraz kontaktów międzyludzkich.
12. Pierwsze spotkania w ramach tych czterech platform tematycznych odbędą się w czerwcu 2009 roku. Każda platforma przyjmie zestaw realnych celów podstawowych, które powinny być okresowo aktualizowane, wraz z towarzyszącym im programem prac; w ramach każdej platformy będzie dokonywany przegląd poczynionych postępów. Spotkania powinny odby-

wać się co najmniej dwa razy w roku na szczeblu wyższych urzędników zaangażowanych w reformy w poszczególnych obszarach polityki. Platformy będą składać sprawozdania na corocznych spotkaniach ministrów spraw zagranicznych. Praca platform będzie od czasu do czasu wspierana przez sektorowe posiedzenia ministrów. Będą także istniały zespoły wspierające pracę platform w poszczególnych obszarach.

Państwa trzecie będą się kwalifikowały na podstawie zindywidualizowanych kryteriów do uczestnictwa w konkretnych projektach, działaniach i spotkaniach platform tematycznych, jeżeli będzie się to przyczyniało do osiągnięcia celów poszczególnych działań oraz celów ogólnych Partnerstwa Wschodniego. Działania w ramach wielostronnych ram Partnerstwa Wschodniego powinny być dobrowolne i oparte na zasadach współpracy.

13. Uczestnicy szczytu praskiego popierają uruchomienie sztandarowych inicjatyw, które nadadzą Partnerstwu Wschodniemu dynamiczny bieg, konkretną treść i widoczność; uczestnicy oczekują na rychłe rozmowy na ten temat w ramach platform.
14. Zagwarantowana zostanie komplementarność z inicjatywami regionalnymi prowadzonymi między Unią Europejską a odnośnymi państwami partnerskimi, zwłaszcza z synergią czarnomorską. Na podstawie indywidualnych przypadków należy rozważyć współdziałanie z innymi inicjatywami regionalnymi.
15. W szczycie praskim wzięli udział wysocy rangą przedstawiciele Parlamentu Europejskiego, Komitetu Regionów, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Europejskiego Banku Inwestycyjnego [EBI] oraz Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju [EBOiR]. W Partnerstwo Wschodnie będzie zaangażowane szerokie spektrum podmiotów, m.in. ministerstwa i agencje rządowe, parlamenty, organizacje społeczeństwa obywatelskiego, organizacje międzynarodowe (takie jak OBWE, Rada Europy i OECD), międzynarodowe instytucje finansowe, sektor prywatny oraz partnerzy gospodarczy i społeczni w ramach platform wielostronnych.

Uczestnicy szczytu praskiego zwracają się zatem do parlamentarzystów z Unii Europejskiej i poszczególnych krajów partnerskich o przedstawienie uwag dotyczących propozycji Parlamentu Europejskiego w sprawie utworzenia zgromadzenia parlamentarnego UE i wschodnich sąsiadów, a do Komisji Europejskiej o opracowanie i zaproponowanie metod utworzenia forum społeczeństwa obywatelskiego w ramach Partnerstwa Wschodniego.

Uczestnicy zwracają się również do Europejskiego Banku Inwestycyjnego o rozpoczęcie prac nad wsparciem inwestycyjnym – w ramach mandatu dotyczącego sąsiedztwa wschodniego – z korzyścią dla małych i średnich przedsiębiorstw. Zwracają się do Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju oraz innych międzynarodowych instytucji finansowych o utworzenie odpowiedniej komórki zajmującej się małymi i średnimi przedsiębiorstwami.

Finansowanie

16. Zgodnie z przyjętym przez Radę Europejską oświadczeniem w sprawie Partnerstwa Wschodniego z marca 2009 roku na cele związane z Partnerstwem Wschodnim zostanie przekazane większe wsparcie finansowe ze strony Unii Europejskiej, z uwzględnieniem postępów poczynionych przez poszczególne kraje partnerskie. Uczestnicy szczytu praskiego zgadzają się co do tego, że oprócz dotacji Wspólnoty i współfinansowania na szczeblu krajowym organizacja Partnerstwa Wschodniego będzie wymagać dodatkowych zasobów finansowych, wzywają zatem innych darczyńców, międzynarodowe instytucje finansowe i sektor prywatny do zapewnienia dodatkowego finansowania wspierającego reformy, sztandarowe inicjatywy i przedsięwzięcia.

17. Partnerstwo Wschodnie powinno obejmować innowacyjne podejście propagujące współodpowiedzialność i głębszą współpracę między sektorami publicznym i prywatnym. Proaktywne poparcie polityczne oraz inicjatywy i gwarancje ze strony UE dla sektora prywatnego powinny stworzyć warunki uzasadniające motywowanie sektora prywatnego do inwestowania w konkretne przedsięwzięcia w krajach partnerskich i tym samym do przyczyniania się do realizacji celów Partnerstwa Wschodniego.
18. Uczestnicy szczytu praskiego zachęcają EBI, EBOiR i inne międzynarodowe instytucje finansowe do wzmożenia starań na rzecz wspomaganie wszystkich krajów partnerskich w procesie reform i modernizacji oraz do określania odpowiednich przedsięwzięć inwestycyjnych.

Podsumowanie

19. Uczestnicy szczytu praskiego zgadzają się co do konieczności propagowania podstawowych założeń i celów Partnerstwa Wschodniego wśród społeczeństwa, mobilizowania poparcia dla tego partnerstwa i szerzenia wiedzy o nim. Większa widoczność konkretnych przedsięwzięć i działań przybliży tę inicjatywę obywatelom.
20. Uczestnicy szczytu praskiego wzywają obecną prezydencję i przeszłe prezydencje Rady Unii Europejskiej oraz Komisję Europejską do wzmożenia wspólnych starań wraz z krajami partnerskimi, by określić – w związku z wieloletnim wymiarem Partnerstwa Wschodniego – harmonogramy posiedzeń ministerialnych i spotkań wyższych urzędników, wskazać priorytety działań platform tematycznych na lata 2009-2010 oraz by opracować propozycje szybkiego wprowadzenia w życie sztanदारowych inicjatyw.
21. Uczestnicy szczytu praskiego są pewni, że wyniki tego szczytu oraz utworzenie Partnerstwa Wschodniego przyspieszą realizację idei demokracji i wzmocnią stabilność oraz dobrobyt, przynosząc trwale i namacalne korzyści obywatelom wszystkich uczestniczących krajów. Uczestnicy szczytu praskiego będą ściśle współpracować, by zrealizować cele przedstawione w niniejszej wspólnej deklaracji.

Aneks 2

***Wspólna Deklaracja* przyjęta 30 września 2011 r. w Warszawie na drugim szczycie Partnerstwa Wschodniego⁷⁰**

Głowy Państw i Rządów oraz przedstawiciele Republiki Armenii, Republiki Azerbejdżanu, Gruzji, Republiki Mołdowy i Ukrainy, przedstawiciele Unii Europejskiej oraz Głowy Państw i Rządów, jak również przedstawiciele Państw Członkowskich spotkali się w Warszawie w dniach 29-30 września 2011 aby ponowić swoje zobowiązania na rzecz celów i ciągłego wdrażania Partnerstwa Wschodniego. Na Szczyt przybyli także Przewodniczący Parlamentu Europejskiego oraz przedstawiciele Komitetu Regionów, Komitetu Gospodarczego i Społecznego, Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju.

⁷⁰ <http://www.msz.gov.pl/files/docs/komunikaty/20110930EAP/Wspolna%20Deklaracja%20Warszawskiego%20Szczytu%20Partnerstwa%20Wschodniego.pdf> (dostęp: 15.11.2012); A. Kantorowicz (red.), *Białoruś między Unią Europejską a Rosją*, Warszawa 2012, s. 77–82.

Szczyt w Pradze w maju 2009 uruchomił strategiczny i ambitny projekt Partnerstwa Wschodniego jako konkretny wymiar Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, w celu dalszego wsparcia krajów Europy Wschodniej w przeprowadzaniu zrównoważonych reform w imię przyspieszenia ich politycznej i gospodarczej integracji z Unią Europejską. W agendzie uzgodnionej w Pradze zawarto główne zasady działania Partnerstwa Wschodniego, zaś uczestnicy Warszawskiego Szczytu potwierdzają swoje zaangażowanie w ich pełne wdrożenie.

Warszawski Szczyt uznaje, że wzmożone wysiłki reformatorskie służą wspólnemu interesowi i dlatego należy ich dokonywać w duchu współwłasności i wzajemnej odpowiedzialności. Partnerstwo Wschodnie opiera się na wspólnocie wartości i zasad wolności, demokracji, poszanowania praw człowieka oraz podstawowych wolności, jak również rządów prawa. Wszystkie państwa uczestniczące w Partnerstwie Wschodnim dochowują wiary tym wartościom poprzez odpowiednie instrumenty międzynarodowe. Każde państwo członkowskie Unii Europejskiej także kieruje się tymi wartościami poprzez zapisy Traktatu o Unii Europejskiej. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu uznają europejskie aspiracje i europejski wybór niektórych partnerów oraz ich zaangażowanie w budowę głęboko zakorzenionej i zrównoważonej demokracji. Podkreślili oni szczególnie rolę Partnerstwa Wschodniego we wsparciu tych, którzy starają się nawiązywać coraz bliższe stosunki z Unią Europejską.

Wiele już osiągnięto. Kraje partnerskie wdrożyły reformy polityczne i gospodarcze, a stosunki między UE i jej wschodnioeuropejskimi partnerami uległy znacznemu pogłębieniu. Poziom wymiany handlowej oraz liczba kontaktów gospodarczych między UE i jej wschodnioeuropejskimi partnerami są większe niż kiedykolwiek w dziejach. Aby skonsolidować tę tendencję, UE i większość jej partnerów zaangażowało się w negocjacje dotyczące Umów Stowarzyszeniowych, które doprowadzą także do utworzenia Pogłębionych i Kompleksowych Stref Wolnego Handlu (DCFTA), gdy tylko spełnione zostaną odpowiednie warunki. Jednocześnie zaangażują się w zwiększanie mobilności na całym kontynencie. Rozpoczęto dialog z Ukrainą i Republiką Mołdowy w sprawie zniesienia obowiązku wizowego. Wdrożone zostały umowy z Gruzją o ułatwieniach wizowych i readmisji, a podobne mają w przyszłości być zawarte także z Republiką Armenii, Republiką Azerbejdżanu i Republiką Białorusi.

Istota Partnerstwa Wschodniego polega między innymi na zaangażowaniu na każdym szczeblu społecznym, nawet bez pośrednictwa rządu. Warszawski szczyt przyjmuje z zadowoleniem zawiązanie się Zgromadzenia Parlamentarnego Euronest, jak również wzrost roli społeczeństwa obywatelskiego, poprzez Forum Społeczeństwa Obywatelskiego. Przyjmuje także z zadowoleniem utworzenie Forum Biznesu Partnerstwa Wschodniego, jak również Konferencji Władz Lokalnych ws. Partnerstwa Wschodniego.

Zauważając i uznając dokonany postęp, uczestnicy Warszawskiego Szczytu podkreślili, że wiele pozostaje jeszcze do zrobienia, aby cele Partnerstwa Wschodniego mogły zostać osiągnięte, w tym przystosowanie istniejących instrumentów współpracy. W tej kwestii, uczestnicy z zadowoleniem przyjęli opublikowanie Komunikatu Wysokiego Przedstawiciela i Komisji Europejskiej dotyczącego przeglądu Europejskiej Polityki Sąsiedztwa. Większe rozróżnienie i wzajemna odpowiedzialność pozwolą poszczególnym partnerom sprawniej spełniać swoje ambicje, zaspokajając potrzeby i wykorzystywać zdolności. Według tych zasad, tempo wdrażania reform określi intensywność współpracy, zaś partnerzy najbardziej zaangażowani w ich przeprowadzanie bardziej skorzystają na partnerstwie z Unią Europejską, w tym na bliższych związkach politycznych, pogłębionej integracji gospodarczej w ramach Rynku Wewnętrznego UE i wzmożonego unijnego wsparcia. Pociąga to za sobą wspieranie społeczeństwa obywatelskiego oraz rozwoju społecznego i gospodarczego, jak również kompleksową budowę instytucji, większe poszanowanie praw człowieka i rządów prawa, szerszy dostęp do rynku, zwiększone nakłady finansowe ze strony Europejskiego Banku Inwestycyjnego na wsparcie inwestycji i zwiększanie mobilności w dobrze za-

rzządzanym i bezpiecznym środowisku. Rozwiązanie konfliktów oraz budowa zaufania i relacji dobrosąsiedzkich to podstawy rozwoju gospodarczego i społecznego oraz współpracy w regionie [1 COM(2011) 303 final, 25 maja 2011].

Uczestnicy zgadzają się, że Partnerstwo Wschodnie należy znacznie pogłębić i przyspieszyć proces jego wdrażania w celu budowy wspólnego obszaru demokracji, dobrobytu, stabilności oraz wzmożonych kontaktów i wymiany. Zgadzają się oni także, że osiągnięcia i postępy Partnerstwa Wschodniego muszą przynieść bezpośrednie i wyraźnie odczuwalne korzyści obywatelom krajów partnerskich, jak również zobowiązują się wzmagać swoje wysiłki na rzecz powszechnej widoczności Partnerstwa Wschodniego.

* * *

Głowy Państw i Rządów oraz przedstawiciele Republiki Armenii, Republiki Azerbejdżanu, Gruzji, Republiki Mołdowy i Ukrainy, przedstawiciele Unii Europejskiej oraz Głowy Państw i Rządów, jak również przedstawiciele Państw Członkowskich są zobowiązani działać na rzecz sukcesu i rozwoju Partnerstwa Wschodniego, zatem uzgodnili co następuje:

**Pogłębione zaangażowanie dwustronne: polityczne stowarzyszenie,
społeczno-gospodarcza integracja i mobilność**

1. Partnerstwo Wschodnie ma na celu stworzenie uwarunkowań koniecznych do przyspieszenia procesu politycznego stowarzyszenia się i dalszego zacieśniania więzów gospodarczych między Unią Europejską a zainteresowanymi krajami partnerskimi, uznając korzyści gospodarcze płynące ze wzmożonego obrotu towarów i usług, potencjału zwiększonego napływu inwestycji oraz znaczenia postępującej integracji gospodarczej z Rynkiem Wewnętrznym UE. Partnerstwo Wschodnie będzie starało się w dalszym ciągu wspierać reformy polityczne i społeczno-gospodarcze w krajach partnerskich, ułatwiając kompleksowe zbliżenie z Unią Europejską, prowadzące stopniowo do integracji gospodarczej z rynkiem wewnętrznym UE, a zatem do stworzenia obszaru gospodarczego UE i krajów partnerskich.
2. Postępujące zbliżenie do zasad i praktyk unijnych wymaga od krajów partnerskich dużego zaangażowania w kompleksowe reformy o szerokim zasięgu, poparte dużymi zdolnościami instytucjonalnymi. Nakłada to na UE konieczność zrównoważonego zaangażowania i wsparcia, aby pomóc krajom partnerskim zaangażowanym w przeprowadzanie trudnych reform, zgodnie z zasadą wzajemnej odpowiedzialności i zróżnicowania.
3. Umowy Stowarzyszeniowe wraz z kompleksową agendą reform oraz, w odpowiednich przypadkach, Pogłębione i Kompleksowe Strefy Wolnego Handlu (DCFTA) jako ich integralna część, to kamień węgielny stosunków w ramach Partnerstwa Wschodniego. Odbyły się owocne negocjacje z Ukrainą. W tej sprawie uczestnicy Warszawskiego Szczytu oczekują możliwego sfinalizowania negocjacji do czasu Szczytu UE – Ukraina w grudniu 2011. Ogromny postęp dokonał się w kwestii Umowy Stowarzyszeniowej z Republiką Mołdowy, a znaczący postęp można zaobserwować w negocjacjach z Republiką Armenii, Republiką Azerbejdżanu i Gruzją. Jeśli chodzi o części Umów Stowarzyszeniowych z Gruzją i Republiką Mołdowy dotyczące DCFTA, przewiduje się, że takie negocjacje mogłyby rozpocząć się do końca bieżącego roku, pod warunkiem, że dokonany zostanie należyty postęp w zakresie pozostałych kluczowych zaleceń. W oparciu o wykonaną już istotną pracę Armenia kontynuuje wysiłki w celu jak najszybszego przygotowania się do negocjacji w sprawie DCFTA.
4. W celu ułatwienia procesu wdrażania Umów Stowarzyszeniowych, sukcesywnie powstawać będą Agendy Stowarzyszeniowe Partnerstwa Wschodniego. Priorytetowe obszary współpra-

cy, w ograniczonej liczbie, zostaną wspólnie zidentyfikowane i opatrzone mierzalnymi wskaźnikami. Monitorowanie postępów i pomocy krajom partnerskich będzie się koncentrować w większym stopniu na tych właśnie wskaźnikach i priorytetach.

5. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu z zadowoleniem przyjmują inaugurację Forum Biznesu Partnerstwa Wschodniego w Sopocie 30 września oraz uznają wsparcie, którego może ono udzielić w szczególności w negocjacjach dotyczących Umów Stowarzyszeniowych i DCFTA, jak również budowie konkurencyjnej i inkluzywnej gospodarki rynkowej. W tym względzie szczególną rolę odgrywa promocja inwestycji oraz aktywny i innowacyjny sektor małych i średnich przedsiębiorstw.
6. Uczestnicy Warszawskiego szczytu przyjmują z zadowoleniem pomoc makrofinansową udzieloną przez UE niektórym krajom partnerskim podczas ostatniego kryzysu gospodarczego. Instrument pomocy makrofinansowej UE może także zostać uruchomiony w przyszłości w celu pomocy krajom partnerskim w pokonywaniu krótkotrwałych problemów z bilansem płatniczym, pod warunkiem spełnienia warunków i powiązania programów z agendą istotnych reform.
7. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu zgadzają się zintensyfikować współpracę w obszarach związanych z wolnością, bezpieczeństwem i sprawiedliwością, jak również koordynacją istotnych ram, zarówno na szczeblu dwustronnym, jak i regionalnym. Dalsza współpraca i koordynacja będzie obejmowała w szczególności zapobieganie i walkę z nielegalną migracją, promocję bezpiecznej i dobrze zarządzanej migracji i mobilności oraz zintegrowane zarządzanie granicami, walkę z narkotykami, przestępczością zorganizowaną, handlem ludźmi i praniem brudnych pieniędzy, walkę z terroryzmem, jak również zwalczanie korupcji i dalsze wysiłki na rzecz pełnej niezawisłości władzy sądowniczej. Zwoływanie spotkań na szczeblu ministerialnym pomoże zapewnić właściwe polityczne doradztwo i koordynację. Co więcej, włączenie Procesu Söderköping do wymiaru wielostronnego Partnerstwa Wschodniego pozwoli na poprawę dialogu i współpracy w kwestii szerszej agendy związanej z migracją. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu zachęcają do współpracy wyspecjalizowanych agencji UE aktywnych w obszarach związanych z wolnością, bezpieczeństwem i sprawiedliwością z zainteresowanymi krajami partnerskimi.
8. Podstawowym celem Partnerstwa Wschodniego pozostaje poprawa mobilności obywateli w bezpiecznym i dobrze zarządzanym środowisku. Cel ten wymaga pierwszego kroku w postaci wprowadzenia umów o ułatwieniach wizowych i umów o readmisji. Kiedy umowy te zostaną zawarte i skutecznie wdrożone, UE i kraje partnerskie podejmą stopniowe kroki prowadzące do wprowadzenia ruchu bezwizowego w odpowiednim trybie, oceniając każdy przypadek indywidualnie, pod warunkiem, że spełnione zostaną warunki dobrze zarządzanej i bezpiecznej mobilności przedstawione w dwufazowych planach działania na rzecz zniesienia ruchu wizowego. W tym kontekście uczestnicy Warszawskiego Szczytu doceniają postęp dokonany przez Republikę Mołdowy i Ukrainę we wdrażaniu swoich Planów Działania dotyczących złagodzenia reżimu wizowego. Plany te mogą służyć za przykład innym krajom partnerskim, przy zachowaniu świadomości specyfiki i stanu zaawansowania każdego kraju.
9. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu pozytywnie odnoszą się także do dotychczasowego skutecznego wdrażania umów o ułatwieniach wizowych i readmisji z Gruzją. Oczekują oni na rozpoczęcie negocjacji takich umów z Republiką Białorusi z korzyścią dla całego społeczeństwa, Republiką Armenii i Republiką Azerbejdżanu. Podkreślają możliwości, które otwiera Kodeks Wizowy UE w kwestii zwiększenia dostępności wiz dla podróżujących *bona fide*, zwłaszcza studentów, badaczy i przedsiębiorców. Z zadowoleniem przyjmują ustanowienie Partnerstw na Rzecz Mobilności, zgodnie z globalnym podejściem do migracji, z Republiką

Mołdowy i Gruzją, jak również duży postęp dokonany przez Republikę Armenii w tym względzie. Oczekują także stworzenia podobnych ram z innymi partnerami.

10. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu z zadowoleniem przyjmują uruchomienie Kompleksowych Programów Rozwoju Instytucjonalnego w celu wsparcia wdrażania przyszłych Umów Stowarzyszeniowych, w tym DCFTA, jak również wsparcia wdrażania planów działania zmierzających do złagodzenia reżimu wizowego. Z zadowoleniem przyjmują także Pilotażowe Programy Rozwoju Regionalnego, które będą wspomagać partnerów w radzeniu sobie z nierównościami gospodarczymi, społecznymi i regionalnymi.

Uczestnictwo w programach i Agencjach UE oraz wzmocniona współpraca sektorowa

11. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu zgadzają się na ułatwienie uczestnictwa krajom partnerskim w programach i agencjach UE poprzez stałe współfinansowanie. Oczekują także podpisania Memorandum o Porozumieniu dotyczącego stowarzyszenia Republiki Mołdawii z 7. Programem Ramowym w zakresie Badań i Rozwoju Technologicznego. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu z zadowoleniem przyjmują wejście w życie protokołu umożliwiającego uczestnictwo Republiki Mołdowy w programach UE oraz niedawne podpisanie przez Ukrainę podobnego protokołu, jak również niecierpliwie oczekują zawarcia takich protokołów przez inne kraje partnerskie. Uczestnicy przyjmują z zadowoleniem także zwiększoną interakcję krajów partnerskich z agencjami UE w różnych obszarach, w tym bezpieczeństwa lotnictwa, bezpieczeństwa żywności i walki z narkotykami. Zgadzą się ustanowić listę priorytetów, aby ułatwić innym krajom uczestnictwo w programach i agencjach.
12. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu z zadowoleniem przyjmują fakt, że od czasu zainicjowania Partnerstwa Wschodniego, współpraca sektorowa wzrosła w wielu różnych sektorach. Wzywają do zintensyfikowanej współpracy sektorowej i dialogu, w tym poprzez spotkania na szczeblu ministrów lub wyższych urzędników, w zależności od potrzeb.
13. Przywołując współzależność energetyczną, uczestnicy Warszawskiego Szczytu zgadzają się wzmocnić partnerstwo energetyczne. Z zadowoleniem przyjmują dwustronną i wielostronną współpracę w obszarze energetyki. Będą promować inkluzywną i otwartą politykę dotyczącą bezpieczeństwa energetycznego, transportu i zaopatrzenia. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu zgadzają się w dalszym ciągu pracować na rzecz integracji ich rynków energetycznych, w tym poprzez bliższe zaangażowanie zainteresowanych krajów Partnerstwa Wschodniego w Traktat o Wspólnocie Energetycznej. Cieszą się oni z niedawnego uzyskania członkostwa Republiki Mołdowy i Ukrainy w Traktacie o Wspólnocie Energetycznej, jak również zachęcają inne kraje partnerskie do przystąpienia. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu zgadzają się w dalszym ciągu wzmocnić długoterminowe bezpieczeństwo energetyczne, w tym poprzez współpracę na rzecz stabilnego i bezpiecznego zaopatrzenia i przesyłu energii, bezpieczeństwa nuklearnego, konkurencyjnych rynków energetycznych, oraz poprzez poprawę stanu infrastruktury, zgodnie z zasadami rynkowymi, aby podnieść wydajność energetyczną i poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii, jak również z zadowoleniem przyjmują uruchomienie Wschodnioeuropejskiego Partnerstwa na rzecz Efektywności Energetycznej i Środowiska z Ukrainą oraz zgadzają się pracować na rzecz objęcia członkostwem innych zainteresowanych partnerów. Odnośnie do rozwoju infrastruktury o strategicznym znaczeniu dla zapewnienia dywersyfikacji kanałów dostarczania energii na rynek europejski z Morza Kaspijskiego, Unia Europejska oraz zainteresowani partnerzy odnotowują konkretne kroki podjęte w celu realizacji Korytarza Południowego. Podkreślając znaczenie bezpieczeństwa nuklearnego, także jeżeli chodzi o możliwą budowę nowych elektrowni atomowych, przyjmują oni z zadowoleniem wzmocnić współpracę w tym obszarze i popierają przejrzystość, dostępność in-

formacji i pełne podporządkowanie się międzynarodowym umowom o bezpieczeństwie nuklearnym i ochronie środowiska, jak również zauważają niedawne poparcie Deklaracji w sprawie testów obciążeniowych.

14. W sektorze transportu, infrastruktura UE i krajów partnerskich powinna być ściślej powiązana w celu ułatwienia przepływu osób i towarów. Cel ten osiągnąć można poprzez bliższą integrację rynku i poprawę powiązań infrastrukturalnych. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu dalej zgadzają się wzmacniać współpracę w dziedzinie transportu, zwłaszcza w ramach wymiaru wielostronnego Partnerstwa Wschodniego.

Uczestnicy Warszawskiego Szczytu zauważają dobry postęp dokonujący się w dziedzinie rozwoju szerszego Wspólnego Europejskiego Obszaru Lotniczego. Z zadowoleniem przyjmują podpisanie Umowy o Wspólnym Europejskim Obszarze Lotniczym między UE i Gruzją oraz niedawne rozpoczęcie negocjacji z Republiką Mołdowy, jak również oczekują sfinalizowania negocjacji z Ukrainą. Zachęcają innych zainteresowanych partnerów do negocjowania podobnych umów.

15. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu uznają, że postęp na rzecz Zielonej Gospodarki, zrównoważonej ekologicznie oraz wydajnie wykorzystującej zasoby i energię, jest kluczowym celem wspólnym. Pozostają przy swoich zobowiązaniach, by przestrzegać międzynarodowych standardów prawnych w dziedzinie środowiska naturalnego. Zgadzają się podjąć pilne działania w kwestii zmian klimatycznych i zwalczać degradację środowiska naturalnego, w tym tę spowodowaną przestarzałymi pestycydami i innymi niebezpiecznymi substancjami chemicznymi. Zgadzają się także promować dialog w sprawie zmian klimatycznych i wymianę najlepszych praktyk, co powinno wspomóc wdrażanie międzynarodowych umów klimatycznych i umożliwić krajom partnerskim aktywne wykorzystanie zarówno początkowego, jak i długotrwałego wsparcia na rzecz osiągnięcia celów ich polityki klimatycznej. Z zadowoleniem przyjmują nieustający rozwój Wspólnego Systemu Informacji o Środowisku Naturalnym.
16. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu zgadzają się rozwijać współpracę w dziedzinie rolnictwa i rozwoju wsi, w tym w ramach Programu Europejskiego Sąsiedztwa na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich (ENPAR). Z zadowoleniem przyjmują zawarcie Umowy o chronionych oznaczeniach geograficznych produktów rolniczych i żywności z Gruzją, oczekują na podpisanie podobnych umów z Republiką Mołdowy, jak również zachęcają innych partnerów do zawierania takich umów.
17. W świetle rosnącej roli technologii informacyjnych i komunikacyjnych w demokratyzacji społeczeństw, uczestnicy Warszawskiego Szczytu zgadzają się podnieść poziom liberalizacji komunikacji elektronicznej i z zadowoleniem przyjmują pracę na rzecz utworzenia sieci elektronicznych regulatorów Partnerstwa Wschodniego.
18. Współpraca i polityka dialogu w ramach Partnerstwa Wschodniego w dziedzinie edukacji, badań, młodzieży i kultury powinny być dalej wzmacniane, w tym poprzez uruchomienie Programu Młodzieżowego Partnerstwa Wschodniego, kontynuację Programu Kulturalnego Partnerstwa Wschodniego oraz rozszerzenie uczestnictwa w istotnych programach, w tym następcach programów Kształcenia Ustawicznego, Kultura i Młodzież w Działaniu. Ustanowiona zostanie Przestrzeń Wspólnej Wiedzy i Innowacji związana z Rozwojem Inteligentnym i agendami innowacji UE w celu nadania tej strategii większego oddziaływania i widoczności.

Wzmocnienie współpracy wielostronnej

19. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu z zadowoleniem przyjmują postęp dokonany w wielostronnym wymiarze Partnerstwa Wschodniego. Wielostronne Platformy dalej będą wspomagać postęp w ustawodawczym i regulacyjnym zbliżeniu do dorobku prawnego UE, poprzez

umożliwienie wymiany doświadczeń i najlepszych praktyk. Nastąpi przegląd programu pracy platform i paneli w celu zapewnienia elastyczności w odpowiadaniu na potrzeby krajów partnerskich i wzięcia pod uwagę nowych obszarów współpracy. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu w dalszym ciągu zgadzają się na koncentrację na szybkim wdrożeniu pięciu Inicjatyw Flagowych Partnerstwa Wschodniego, które służą wsparciem konkretnym projektom współpracy między UE i krajami partnerskimi. Przyjmują oni z zadowoleniem i czekają na dopełniające i wzmacniające programy narodowe, jak na przykład Estońskie Centrum Partnerstwa Wschodniego skupione na zdolnościach administracyjnych, jak również Akademia Administracji Publicznej Partnerstwa Wschodniego w Warszawie.

20. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu uznają znaczenie wielostronnej współpracy, która ulega wzmocnieniu dzięki Partnerstwu Wschodniemu oraz podkreślają wagę zapewnienia zgodności pomiędzy różnymi istotnymi inicjatywami i sieciami. Przypominają, że Partnerstwo Wschodnie mogłoby wspomóc rozwój ściślejszych więzów między samymi krajami partnerskimi.
21. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu przyjmują z zadowoleniem ustanowienie Zgromadzenia Parlamentarnego Euronest, które odegra istotną rolę we wspomaganiu postępu na drodze do realizacji celów Partnerstwa Wschodniego. Przyjmują z zadowoleniem uruchomienie programu dorocznych Konferencji Władz Lokalnych i Regionalnych ws. Partnerstwa Wschodniego odbywających się pod auspicjami Komitetu Regionów. Wzywają Komitet Regionów do pracy z władzami lokalnymi i regionalnymi wschodnich partnerów w celu ustanowienia stałych instytucjonalnych ram współpracy.
22. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu pragną podkreślić jak istotną rolę odgrywa społeczeństwo obywatelskie w realizowaniu celów Partnerstwa Wschodniego. Zobowiązują się do pełnego wsparcia działań społeczeństwa obywatelskiego i promowania jego roli we wspieraniu demokracji, zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego, dobrego zarządzania i rządów prawa. Forum Społeczeństwa Obywatelskiego Partnerstwa Wschodniego oraz jego platformy narodowe są niezwykle istotne dla promowania wartości demokratycznych, na których Partnerstwo Wschodnie jest ufundowane. Zaangażowanie Forum we wdrażanie Partnerstwa Wschodniego powinno zostać wzmocnione, w tym poprzez poprawę zdolności i zwiększenie uczestnictwa w wymiarze wielostronnym Partnerstwa Wschodniego. Szczególne wsparcie jest i z całą mocą będzie dalej udzielane społeczeństwu obywatelskiemu w krajach partnerskich przy zachowaniu pełnej zgodności z istniejącymi instrumentami i strukturami, w miarę możliwości poprzez ustanowienie Instrumentu Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego oraz Europejskiej Fundacji na Rzecz Demokracji.
23. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu z zadowoleniem przyjmują zaangażowanie finansowe Europejskiego Banku Inwestycyjnego i Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju w Partnerstwo Wschodnie, w tym poprzez instrument Eastern Partners Facility Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Z zadowoleniem przyjmują także powołanie Instrumentu wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw (SME Facility) Partnerstwa Wschodniego w celu wsparcia rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz wkład wniesiony za pośrednictwem Instrumentu Inwestycyjnego na Rzecz Sąsiedztwa we wsparcie projektów infrastrukturalnych, które pomagają łączyć UE z partnerami wschodnimi, wdrożonego we współpracy z Europejskimi Instytucjami Finansowymi.

Unia Europejska przeznaczyła znaczące środki finansowe w wysokości do 1,9 miliarda EUR w okresie 2010-2013 na dalsze wdrażanie Partnerstwa Wschodniego w ramach programów dwustronnych i regionalnych. Kapitał podwyższonego ryzyka i systemy gwarancji są istotnymi instrumentami finansowymi w promocji rozwoju gospodarczego, zwłaszcza we wsparciu małych i średnich przedsiębiorstw, które odgrywają kluczową rolę w tworzeniu

miejsc pracy i podnoszeniu poziomu innowacyjności. W oparciu o uprzednie sukcesy zarówno w regionie Morza Śródziemnego i krajach partnerskich na Wschodzie, uczestnicy Warszawskiego Szczytu podkreślają potrzebę dokładnego zbadania możliwości dalszego wsparcia operacji kapitału podwyższonego ryzyka we wschodnim sąsiedztwie.

Jak podano w Konkluzjach Rady do Spraw Zagranicznych UE z 20 czerwca 2011 roku, Unia Europejska zadecyduje o przeznaczeniu dodatkowych środków na okres 2012-2013 w celu wsparcia wdrażania Przeglądu Europejskiej Polityki Sąsiedztwa i, w tych ramach, kontynuacji Warszawskiego Szczytu, z korzyścią dla partnerów, którzy zobowiązali się do przeprowadzenia reform. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu oczekują na wniosek Komisji Europejskiej dotyczący powołania w ramach kolejnych wieloletnich ram finansowych nowego Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa, który będzie m.in. odzwierciedlał nowy poziom ambicji Europejskiej Polityki Sąsiedztwa.

24. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu odnotowują współpracę z Międzynarodowymi Instytucjami Finansowymi (IFI) oraz krajami trzecimi zainteresowanymi koordynowaniem współpracy donatorów i, bardziej ogólnie, rozwojem Partnerstwa Wschodniego, w tym poprzez nieformalną Grupę Informacyjno-Koordynacyjną, bez uszczerbku dla zasad współpracy z krajami trzecimi, tak jak określono w Deklaracji Praskiej.
25. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu zgadzają się rozwijać polityczną współpracę i dialog między UE i krajami partnerskimi, w tym odnośnie do reform zarządzania, wspólnych wysiłków na rzecz poprawy bezpieczeństwa regionalnego i rozwiązywania konfliktów, jak również istotnych globalnych i regionalnych kwestii zagranicznych i bezpieczeństwa, leżących we wspólnym interesie.
26. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu potwierdzają, że Partnerstwo Wschodnie powinno w dalszym ciągu promować stabilność i wielostronną budowę zaufania, oraz że występujące konflikty blokują wysiłki na rzecz współpracy. Dlatego też podkreślają oni potrzebę ich jak najszybszego, pokojowego rozwiązania na podstawie zasad i norm prawa międzynarodowego oraz decyzji i dokumentów przyjętych w tych ramach. Z zadowoleniem przyjmują zwiększoną rolę UE w rozwiązywaniu konfliktów i wysiłkach na rzecz budowy zaufania w ramach lub jako wsparcie istniejących, uzgodnionych formatów i procesów, w tym poprzez uzasadnioną obecność w terenie. Z zadowoleniem przyjmują również mianowanie nowego Specjalnego Przedstawiciela UE ds. Kaukazu Południowego oraz kryzysu w Gruzji. Podkreślają wagę obecności w terenie Misji Monitorującej UE w Gruzji. Z zadowoleniem przyjmują także niedawną decyzję o wznowieniu oficjalnych negocjacji w formacie "5+2" zmierzających do wykonalnego i kompleksowego, politycznego uregulowania konfliktu w Naddniestrzu.
27. Czynione będą starania o wzmocniony dialog i współpracę w kwestiach bezpieczeństwa międzynarodowego, w tym w celu możliwego uczestnictwa partnerów w cywilnych i wojskowych operacjach prowadzonych przez UE. Współpraca między UE i krajami partnerskimi, jak również regionalne projekty współpracy i programy pomocowe UE położą większy nacisk na pokojowe rozwiązywanie konfliktów i środki budowy zaufania.
28. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu podkreślają potrzebę promocji i rozpowszechniania kluczowych zasad i działań Partnerstwa Wschodniego wśród opinii publicznej oraz zgadzają się podjąć dodatkowe działania na rzecz zwiększenia widoczności, w tym poprzez wykorzystanie etykiety Partnerstwa Wschodniego do oznaczania stosunków i działań między UE i krajami partnerskimi.
29. Uczestnicy Warszawskiego Szczytu z zadowoleniem przyjmują zamiar Wysokiego Przedstawiciela i Komisji Europejskiej dotyczący zaproponowania do końca tego roku mapy drogowej, w uzgodnieniu z partnerami, która wyliczałaby cele, instrumenty i działania, jak również prowadziła i monitorowała ich wdrażanie do kolejnego Szczytu w drugiej połowie 2013 roku.

Summary

Place of Belarus and Belarusians in the Eastern Partnership of the European Union

Polish accession to NATO (12 March 1999) and the European Union (1 May 2004) meant that the authorities in Warsaw have become part of international policy, the two structures of Western Europe and the United States. Belarus and began to approach closer to Russia, which cooled relations with Warsaw. In 2008, Sweden and Poland began to lay the foundations of the EU's eastern policy, hereinafter referred to as the Eastern Partnership. However, the violent actions of the regime of Alexander Lukashenko after the undemocratic presidential elections on 19 December 2010, resulted in further isolation of the Belarusian authorities. Violation of human rights is one of the main obstacles in the way of Belarus to establishing good relations with the European Union. Polish Politics and the European Union towards Belarus can be described as „democratic crusade” of Western civilization.